

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 16: Historie

Skromný hrdina plukovník v. v. Josef Ščerba

**Martin Neumann
Moravskoslezský kraj**

Karviná 2018

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 16: Historie

**Skromný hrdina
plukovník v. v. Josef Ščerba**

**Modest Hero
Colonel (Ret.) Josef Ščerba**

Autor: Martin Neumann

Škola: Gymnázium, Mírová 1442, 765 06 Karviná – Nové Město

Kraj: Moravskoslezský kraj

Konzultant: Mgr. Drahomíra Gajdošíková

Karviná 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracoval samostatně a použil jsem pouze prameny a literaturu uvedené v seznamu bibliografických záznamů.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupňování této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů.

V Karviné dne 28. února 2018

.....

Martin Neumann

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval své profesorce českého jazyka a dějepisu paní Mgr. Drahomíře Gajdošíkové, která mě ke Středoškolské odborné činnosti přivedla a věnovala mi svůj čas při pomoci s přípravou této práce, především po stránce jazykové.

Velký dík patří také dceři pana plk. Ščerby paní doc. PhDr. Martě Chromé, Ph.D. za poskytnutí velmi zajímavého a podnětného rozhovoru a celkově skvělou spolupráci, dále pak vnučce pana plk. Ščerby Mgr. Martině Chromé, Ph.D., která mi poskytla velké množství dokumentů a fotografií z rodinného archivu. Další osoba, která si na tomto místě zaslouží mé poděkování, je pan Stanislav Vincour, významný těšínský skaut a osobní přítel pana plukovníka, který mi rovněž poskytl rozhovor a zároveň mi daroval velmi zajímavé dopisy, které mu poslal pan Ščerba mezi lety 1994 a 2000.

Závěrem bych chtěl velmi poděkovat svému dědečkovi panu Josefu Kunzovi, který mě s příběhem pana plukovníka seznámil, podělil se se mnou o množství vzpomínek a vždy mi poradil.

Anotace

Tato práce se zabývá životními osudy československého válečného letce a hrdiny pana plk. Josefa Ščerby (1917-2000). Východiskem při zpracování předmětné problematiky byly různorodé zdroje, zejména pak archivní materiály, jiné písemné prameny, osobní vzpomínky přímých účastníků i pamětníků popisovaných událostí v písemné i ústní formě, vzpomínky rodinných příslušníků plk. Josefa Ščerby a z menší části též literatura. Práce chronologicky mapuje všechny jednotlivé etapy života plk. Ščerby, popisuje stěžejní milníky jeho života zasazené do kontextu doby a zdůrazňuje specifické znaky jeho životního osudu. Stěžejní kapitoly se věnují válečnému působení plk. Ščerby v řadách 311. československé bombardovací peruti RAF, jeho internaci v německém zajateckém táboře a krátké poválečné etapě na Vojenské letecké akademii. Celkově práce přináší první rozsáhlejší ucelenou biografii tohoto hrdiny, člověka, který nikdy nežádal slávu ani velkolepé pocty.

Klíčová slova

Druhá světová válka; 311. československá bombardovací peruť RAF; letectvo; zahraniční odboj; váleční zajatci; Vojenská letecká akademie

Annotation

This work deals with the life story of a Czechoslovak war airman and hero Col. Josef Ščerba (1917-2000). The way out for elaborating the particular topic was varied sources, particularly archival materials, other written sources, personal memories of participants and contemporaries of described events both in written and oral form, memories of Col. Josef Ščerba's family members and from a minor part literature. The work charts chronologically all individual phases of Col. Ščerba's life, it describes principal events of his life in the context of that time and it accentuates specific signs of his life story. The main parts of the work are focused on Col. Ščerba's war activities in No. 311 Czechoslovak Bomber Squadron RAF, his internment in a German prisoner-of-war camp and a short post-war era at Military Air Academy. Overall the work brings the first extensive comprehensive biography of the hero, man who never required glory or monumental honours.

Keywords

World War II; No 311 Czechoslovak Bomber Squadron RAF; air force; foreign resistance; prisoners of war, Military Air Academy

Obsah

Úvod.....	8
1 Dětství a mládí.....	10
2 Vojenská služba 1937-1939.....	10
3 Odchod do exilu, Polsko a Francie	11
4 Počátky působení v RAF	13
5 Bojová činnost nad Evropou.....	15
6 Nálet na Wilhelmshaven 28. prosince 1941	20
7 Válečný zajatec	25
8 Závěr války	31
9 Znovu ve vlasti a konec působení v armádě.....	33
10 Po propuštění z armády	39
11 In memoriam.....	43
Závěr	45
Seznam zkratek	47
Prameny a literatura	48
Seznam příloh	53

Úvod

Životní osudy mnoha československých letců, kteří v průběhu Druhé světové války neváhali bránit svou vlast proti okupantům a dennodenně nasazovat své životy za svobodnou budoucnost nás všech, již byly v minulosti dobře zmapovány. Mnozí z těchto hrdinů zvětšili své vzpomínky v autobiografických publikacích nebo se o ně podělili prostřednictvím rozhovorů, besed a přednášek, o odkaz jiných se starají různé místní spolky. Na památku nejednoho z nich pak byly v rodných obcích postaveny pomníky nebo odhaleny pamětní desky. Avšak i v této poměrně dobře zmapované oblasti historie nalezneme mnohá bílá místa. Velká část letců se však v poválečném období z různých důvodů odmlčela a časem jejich příběhy zapadly v zapomnění. Možná přetrvávají v rodinách, ale veřejnost na ně pozapomněla. Právě jeden takový, do nedávna opomenutý, životní příběh se váže i k městu, z něhož pocházím a kde také bydlím, tedy ke Karviné.

Je to příběh výjimečného člověka, pana plk. Josefa Ščerby, který se podle vzpomínek jeho přátel a známých, s nimiž jsem se setkal během přípravy této práce, vyznačoval mimo jiné i výjimečnou skromností. Možná právě proto zůstal jeho životní příběh skryt před zraky okolí. Co mě však překvapilo mnohem víc, byla skutečnost, že zůstal skryt i před zraky místních historiků.

Já sám jsem se seznámil s příběhem tohoto neobyčejného člověka díky svému dědečkovi panu Josefu Kunzovi, který měl možnost Josefa Šcerbu osobně poznat v době, kdy už jako starší pán v předdůchodovém věku pracoval na Městském národním výboru v Karviné, kde měl na starosti spolupráci s dobrovolnými hasičskými spolky. Samozřejmě jsem chtěl o tomto výjimečném člověku zjistit více, proto jsem hned začal hledat detailnější informace, avšak mé pokusy nebyly příliš úspěšné. Nejprve jsem našel jen několik málo zmínek a kusých informací, avšak postupně jsem získával další zdroje a dařilo se mi stále více mapovat osudové okamžiky, jimiž byl život pana Ščerby nasycen. Mé úsilí pak vyústilo v podání návrhu na udělení Čestného občanství statutárního města Karviné panu Ščerbovi. Návrh, který jsem zpracoval spolu s dědečkem, oficiálně zastupujícím celý Sbor dobrovolných hasičů Karviná-Hranice, byl přijat a panu Ščerbovi bylo čestné občanství v závěru roku 2015 uděleno.

Ve své práci jsem se zaměřil na komplexní zmapování životního příběhu pana plk. Ščerby, jemuž se dosud ze strany odborné veřejnosti příliš pozornosti nedostávalo. K naplnění tohoto cíle jsem využil prameny z vojenských i civilních archivů, dříve zpracované autobiografie a biografie dalších letců, jejichž osudy se s osudem plk. Ščerby nezdírkou protínaly, ale i osobní vzpomínky přátel pana Ščerby a jeho dcery paní doc. PhDr. Marty Chromé, Ph.D. Za velmi podstatnou považuji spolupráci s rodinou Josefa Ščerby, která mi umožnila nahlédnout do mnohých dosud nezveřejněných dokumentů a jiných materiálů, zejména fotografií.

Ve své práci jsem věnoval pozornost některým neobvyklým až unikátním detailům z vojenské kariéry Josefa Ščerby, kterými se odlišuje od ostatních již dříve zpracovaných příběhů válečných letců. Jako jeden z nich zde uvádím jeho repatriaci z německého zajetí zpět do Velké Británie. Nezabýval jsem se však jen válečnými peripetemi pana Josefa Ščerby a jejich zasazením do širšího rámce událostí té doby, neopomněl jsem ani dobu předválečnou a zejména pak poválečnou etapu jeho života, která si rovněž zaslouží pozornost.

Mou snahou bylo údaje z archivních dokumentů srovnat s osobními vzpomínkami různých osob, které jsou, podle mého názoru, neméně důležité a umožňují nám jiný pohled na zkoumanou osobu. Tyto vzpomínky jsou o to významnější, že mohou být časem zapomenuty a nenahraditelně ztraceny.

Vzhledem k tomu, že životní příběh pana Ščerby je spojen s řadou osob, které se po válce do tehdejšího Československa nevrátily a jejichž stopy jsou v našich archivech těžko dohledatelné, využíval jsem také informací z veřejných zdrojů umístěných na internetu. Musel jsem být obezřetný, jelikož ne vždy byly informace úplně přesné. Proto jsem se vždy snažil nalezené informace konfrontovat s informacemi z jiných zdrojů, čerpat zejména z článků renomovaných autorů (historikové různých institucí, např. Archivu bezpečnostních složek nebo Ministerstva obrany) nebo přímo z článků pamětníků a jejich rodinných příslušníků (Václav Chadim, Victor Marshall, Martina Chromá).

Při zkoumání širokého spektra podkladů jsem narazil i na jména mnohých dalších zajímavých osobností, jejichž osudy jsem se také snažil alespoň zčásti zmapovat. U některých to bylo snadné, informace o mnohých jiných se dohledávaly podobně obtížně jako první informace o panu Ščerbovi. A to je, dle mého názoru, velká škoda.

Jen v britském letectvu bojovalo v průběhu Druhé světové války 2507 mužů a žen z Československa, tisíce dalších pak sloužily u jiných jednotek, ať už na východní, západní nebo africké frontě. Další tisíce Čechoslováků nasazovaly své životy v domácím odboji. Téměř v každé obci bychom takové osobnosti našli. Památku všech těchto hrdinů a ideálů, za něž bojovali, bychom si měli společně připomínat.

1 Dětství a mládí

Pan Josef Ščerba se narodil 11. března 1917 v Orlové manželům Františkovi a Karle Ščerbovým jako první ze dvou dětí z tohoto manželství. Kromě mladšího bratra Františka (nar. 1920) měl i dva nevlastní sourozence z prvního manželství své matky. Starší byla sestra Albína Chobotová (nar. 1909), mladší pak bratr Karel Chobot (nar. 1913).¹

Rodiče pana Josefa Ščerby byli oddáni 26. června 1916 v Orlové, následně si v roce 1918 ze svých úspor pořídili dům v Ráji (dnes součást Karviné), kde založili hostinec, který dodnes nese jméno „*U Ščerby*“. V tomto domě pan Ščerba prožil celé své dětství a bydlel zde i v poválečném období.

Ve školním roce 1923/1924 začal navštěvovat obecnou školu s českým jazykem vyučovacím ve Fryštátě, kromě pěti školních ročníků na obecné škole strávil také jeden rok na škole měšťanské. Následně ve školním roce 1929/1930 nastoupil na Státní československé reálné gymnázium v Orlové, kde absolvoval osm ročníků a kde dne 16. června 1937 složil maturitní zkoušku z jazyka československého, latinského, francouzského a ze zoologie a botaniky.² Na gymnáziu byl podle záznamů o studiu stejně jako většina spolužáků osvobozen od placení školného. Jeho celkový prospěch by se dal ve srovnání s ostatními žáky označit jako průměrný.

Ve svém volném čase musel pan Ščerba pomáhat svým rodičům s provozem hostince. „*Vždycky ráno jsem musel vycídit výčep a umýt sklenice, pak mě táta pustil a já utíkal na vlak,*“ vzpomínal později.³

2 Vojenská služba 1937-1939

Po absolvování středoškolského studia se pan Ščerba přihlásil na Vojenské letecké učiliště v Prostějově, kde studoval ve II. oddílu učiliště školu pro důstojníky letectva v záloze. Škola vychovala generaci velmi dobrých vojáků mimořádně oddaných republice, což se projevilo tím, že se po okupaci Československa mnozí z nich opět setkali v zahraniční armádě. I pan Ščerba během studia poznal mnohé ze svých budoucích válečných spolubojovníků. Pro příklad můžeme zmínit Václava Haňku, který tragicky zahynul 18. října 1942 při letecké nehodě poblíž Uxbridge v Anglii⁴, nebo Františka

---

¹ ZAO – SOkA Karviná. Fond: Archiv města Fryštát, Přihlašovací karty obyvatel – policejní přihlášky a odhlášky, kartony 21, 59, karty rodinných příslušníků J. Ščerby.

² ZAO – SOkA Karviná. Fond: Gymnázium Orlová, inv. č. 19, Hlavní protokol o zkouškách z dospělosti, 1937, protokol č. 24.

³ Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

⁴ BLATNÁ, Alžběta; MENŠÍKOVÁ, Miroslava; MIKULA, Jiří. Ing. in memoriam Václav Haňka [online]. Internetová encyklopedie dějin Brna, 2017 [cit. 18.11.2017]. Dostupné z: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3381

Růžičku, který zahraniční jednotku opustil v roce 1941, protože mu nebylo umožněno podstoupit výcvik pro stíhací letce.

Škola vyžadovala maximální nasazení studentů, náročný výcvik byl střídán teoretickou výukou. „*Je to tu všelijaké,*“ komentoval pan Ščerba první měsíce výcviku na VLU ve svém dopise v zimě roku 1937. Zároveň si v tomto dopise stěžoval na nedostatek času na učení⁵.

Na VLU tedy v průběhu let 1937 a 1938 strávil celkem 10 měsíců, po jeho úspěšném dokončení byl v květnu 1938 přidělen k Leteckému pluku 1 Tomáše Garrigua Masaryka, konkrétně k 1. letce I. perutě v Hradci Králové, kde létal jako polní pozorovatel na jednomotorových bombardovacích dvouplošnicích Letov Š-238. V řadách vojenského letectva setrval pan Ščerba i v průběhu mobilizace (Mobilisační těleso 601) a Druhé republiky. Konec jeho působení v řadách československé armády přinesla až okupace zbytku Československa, resp. Čech a Moravy, německým Wehrmachtem. Pan Ščerba byl z armády propuštěn 31. března 1939.⁶

3 Odchod do exilu, Polsko a Francie

Ani okupace neznamenal pro tisíce československých vojáků konec jejich boje s nepřítelem. „*Počáteční akce nacistů vedly mnohé z nás k odchodu z Protektorátu do dosud svobodných zemí,*“ vzpomínal pan Ščerba po mnoha letech.⁷ V prvních měsících po okupaci českých zemí bylo hlavním cílem vojáků opouštějících svou vlast dosud neokupované sanační Polsko.

Vzhledem k událostem, které následovaly po uzavření Mnichovské dohody, se domovská obec pana Ščerby, Ráj, ocitla jako celý region československého Těšínska v Polsku. Josef Ščerba tedy musel po propuštění z armády vyhledat dočasné přístřeší u svého strýce v Moravské Ostravě.⁸ Zde na polském generálním konzulátu také zažádal o vystavení polského pasu, aby mohl překročit hranice a odejít ke svým rodičům. Pas mu byl vydán začátkem července 1939 a 10. července téhož roku překročil hranice Protektorátu Čechy a Morava. Několik dnů strávil u rodičů v Ráji, odkud následně odešel k československé vojenské jednotce, která vznikala v Krakově. Oficiálně byl na československém konzulátu v Krakově prezentován 17. července 1939, odtud se přemístil do vojenského tábora v obci Bronowice Małe.⁹ Vzhledem k tomu, že politická reprezentace polského státu nechtěla komplikovat svůj vztah s nacistickým Německem, neměla zájem na podpoře cizího vojenského útvaru na svém území. Proto nedošlo až do napadení Polska na začátku září 1939 k vybavení a výcviku této jednotky. Právě kvůli těmto obtížným

⁵ Dopis aspiranta Ščerby z prvních dnů na LVÚ v Prostějově, 1937.

⁶ SLÁDEK, Čestmír. Přežil svou smrt. Letectví a kosmonautika, roč. 70, číslo 1, s. 18.

⁷ Přežil svou smrt (nepublikovaný rozhovor s p. Josefem Ščerbou), 80. léta 20. století.

⁸ Tamtéž.

⁹ VHA. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-1945.

podmínkám probíhaly už od května 1939 transporty Čechoslováků z Polska do Francie, kde dle dohody představitelů československého exilu a francouzské vlády mohli čeští a slovenští vojáci vstoupit do Cizinecké legie nebo koloniálního vojska. Mezi 22. květnem a 21. srpnem roku 1939 bylo v šesti transportech přesunuto do Francie více než 1200 československých vojáků, z toho 477 letců.¹⁰

Jedním z takto přesunutých mužů byl i pan Ščerba, který byl 28. července 1939 transportován polskou zaoceánskou lodí *MS Chrobry* z Gdyně. O tři dny později, 1. srpna, loď dorazila k francouzským břehům.¹¹ Celý následující měsíc pan Ščerba strávil v pařížských kasárnách Balard¹² čekáním na přijetí do francouzské Cizinecké legie. K jeho přijetí došlo 1. září 1939. Následně byl 24. října převelen k Armée de l'Air a přemístěn na leteckou základnu v Tours, kde měl absolvovat kurz pro palubní střelce a radiotelegrafisty. Čechoslováci zde létali na zastaralých letounech Amiont 143 se třemi stanovišti pro střelce, mezi nimiž se letci pohybovali přes prosklenou spodní část trupu. Na to pan Ščerba i po desetiletích vzpomínal takto: „*Když jsme létali s Amiontem, tak si člověk v duchu nejdnou říkal, že to už nemůže dlouho trvat a celý ten spodek se se vším všudy utrhne, jak se to s námi, hlavně v spodním střelišti, všechno za letu třáslo.*“¹³ V průběhu kurzu se pan Ščerba poprvé setkal také s Josefem Mohrem, o pět let starším rodákem z Velkých Hamrů. Velmi se sblížili a společně zažívali většinu svých válečných peripetií, až do Mohrovy tragické smrti na sklonku roku 1941.

Působení ve Francii se neslo ve znamení intenzivního výcviku našich letců. Krátkou dovolenou, kterou pan Ščerba spolu s ostatními letci dostal v roce 1940, strávil na francouzském pobřeží.¹⁴

Pan Ščerba se ve Francii dočkal také prvních zahraničních povýšení. Nejprve byl k 1. prosinci 1939 povýšen do francouzské hodnosti sergent (odpovídající hodnosti četaře v československém vojsku), následně byl 1. května 1940 v rámci československých hodností jmenován podporučíkem letectva v záloze, tudíž se stal důstojníkem.¹⁵

Josef Ščerba se v průběhu výcviku spřátelil nejen s Josefem Mohrem, ale také s dalšími letci, jejichž osudy stojí za krátkou zmínku. Konkrétně s Lubomírem Úlehlou a Ludvíkem Kozákem, kteří se později, v červenci 1943, v Londýně společně přihlásili k letectvu Svobodné Francie, kam bylo z RAF uvolněno pouze 7 československých letců. Následně sloužili až do konce války v severní Africe, kde létali na amerických stíhacích letounech Republic P-47 Thunderbolt.¹⁶ Dalším z jeho přátel, který stojí za zmínku, je pan Karel

---

¹⁰ Válečné album Josefa Ščerby, 1937-1948 (2000).

¹¹ VHA. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-1945.

¹² Dnes se na tomto místě nachází moderní komplex Hexagone Balard, hlavní sídlo ministerstva ozbrojených sil Francie.

¹³ SLÁDEK, Čestmír. Přežil svou smrt. Letectví a kosmonautika, roč. 70, číslo 1, s. 18.

¹⁴ Válečné album Josefa Ščerby, 1937-1948 (2000).; HAMMER, Jan. Svobodná Francie 1941-1945 [online]. Českoslovenští letci, 2003-2008 [cit. 17.11.2017]. Dostupné z: <http://www.cs-letci.com/ww2/sfra.htm>

¹⁵ VHA. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-1945.

¹⁶ Válečné album Josefa Ščerby, 1937-1948 (2000).

Hančil, který později odešel z československého zahraničního letectva a dále působil až do roku 1947 v americké armádě jako tlumočnick. Po válce se usadil ve Francii.

Vedení zahraničního odboje se po delším vyjednávání podařilo 1. června 1940 uzavřít s Francií dohodu o zřízení vlastních vojenských jednotek. K jejímu naplnění již kvůli velmi rychlému postupu německých vojsk na francouzské území nedošlo. Ze stejného důvodu nebyl ukončen kurz, kterého se naši bombardovací letci účastnili. Tudíž se na rozdíl od československých stíhacích letců nezúčastnili ani bojů nad Francií. Vzhledem k nezvratnému průběhu obsazování Francie se naši letci museli opět dát do pohybu. Skupina letců pod vedením škpt. Emila Bušiny, jejímiž členy byli i ppor. Ščerba a Mohr, se nejprve 15. června 1940 přesunula na leteckou základnu v Toulouse, kde je dva dny poté zastihla zpráva o kapitulaci Francie. Čechoslováci museli urychleně opustit další zemi. Skupina škpt. Bušiny se přesunula do středomořského přístavu Port-Vendres, odkud se spolu s mnoha dalšími letci 24. června přemístili osobním parníkem Gouverneur Général Chanzy do Wahránu (Oranu) v Alžírsku. Následně letci absolvovali čtyřdenní cestu vlakem do marocké Casablancy, odkud 28. června pokračovali egyptskou lodí Gib-el-Dersa do Gibraltaru, a poté 5. července lodí Cidonia do Liverpoolu, kam konečně po třítydenní cestě dopluli 12. července 1940.¹⁷

4 Počátky působení v RAF

Po příjezdu z Francie se českoslovenští vojáci včetně ppor. Ščerby soustředili ve stanovém táboře v Cholmondeley Park v hrabství Cheshire. Letci ze skupiny škpt. Emila Bušiny zde však nesetřvali příliš dlouho, jelikož se už 21. července 1940 připojili ke vznikající československé bombardovací skupině na základně RAF Cosford v hrabství Shropshire, jejíž prozatímní název byl 2. peruť CAF.¹⁸ Tady Josef Ščerba, stejně jako další zde soustředění letci, složil přísahu věrnosti britskému králi a Prozatímní vládě československé a stal se tak příslušníkem Britského královského letectva (RAF) s osobním číslem 82633.¹⁹ Byla mu přiznána hodnost Pilot Officer (P/O), nejnižší důstojnická hodnost.²⁰

Ani v Cosfordu se letci dlouho nezdrželi. Už 29. července téhož roku se celá Bombardovací skupina přesunula vlakem na větší základnu RAF Honnington v hrabství Suffolk. Zde také 2. srpna 1940²¹ vznikla 311. (československá) bombardovací peruť RAF spadající pod velení 3. skupiny Bomber Command.

---

¹⁷ Curriculum vitae, Praha, 1990.

Srov.: VHA. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-1945.

Srov.: MARHALL, Victor. Viktor Popelka [online]. Free Czechoslovak Air Force, 1. 12. 2014 [cit. 20.11.2017]. Dostupné z: <https://fcafa.com/2014/12/01/viktor-popelka-2/>

¹⁸ SLÁDEK, Čestmír. Osudy palubního střelce, s. 48.

¹⁹ PAJER, Miloslav. Křídla míří na Německo, s. 8-10.

²⁰ VHA. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-1945.

²¹ Srov.: RADOSTA, Petr. Noci nad Německem, s. 27.

Příprava všech letců k bojovému nasazení, která začala již v Cosfordu, pokračovala i v Honningtonu. Její první fází byl standardní pěchotní výcvik, teprve po jeho úspěšném absolvování započal samotný výcvik leteckého personálu. Většina kurzů probíhala přímo na základně RAF Honnington, někdy byli letci pro zaškolení ve specifických oblastech odesíláni ke specializovaným britským Operation Training Units (OTU). Pan Ščerba byl vybrán pro funkci palubního radiotelegrafisty, výcvik těchto specialistů řídil u 311. perute britský poddůstojník F/Sgt Gordon. K výuce byly používány přístroje značky Marconi, konkrétně přijímač R1082, vysílač T1083 a palubní lokátor TR9F.²² Samozřejmě probíhal i intenzivní kurz angličtiny, protože znalost tohoto jazyka byla naprosto nezbytná pro další komunikaci s britskými kolegy.

Od 311. peruti byl pan Ščerba 24. srpna poslán k 11 OTU na základně RAF Worthy Down v hrabství Hampshire, kde podstoupil krátký specializační kurz. Už 6. září se však vrátil k domovské peruti.

V průběhu výcviku byla peruč znovu přemístěna, tentokrát 16. září 1940 na nově zřízenou základnu RAF East Wretham v hrabství Norfolk. Podmínky v nově zřízeném zařízení byly z počátku, hlavně pro poddůstojníky a pozemní personál, velmi tvrdé, oproti vyhříváním dřevěným ubikacím s dvojlůžkovými pokoji, které byly k dispozici v Honningtonu, se museli spokojit s látkovými stany. Zdejší podmínky byly později některými pamětníky srovnávány s podmínkami, s nimiž se museli vypořádat v období mobilizace v roce 1938.²³ Důstojníci, včetně P/O Ščerby, byli v mnohem lepší situaci. Pro jejich ubytování byla určena asi kilometr vzdálená zámecká budova Wretham Hall²⁴ ve West Wrethamu. Zde pan Ščerba sdílel pokoj s P/O Josefem Mohrem, který však podstupoval kurz navigátorů.²⁵ Oba muži spolu před spaním obvykle dlouho do noci diskutovali o různých tématech. Ačkoliv život v East Wrethamu nebyl zejména z počátku příliš snadný, krása okolní malebné krajiny poseté malými farmami, lesíky a rybníky zanechala v mnohých letcích nezapomenutelné dojmy.

Poté co byli letci podrobeni teoretické přípravě, mohl započít výcvik na letounech v praxi. 311. peruč byla pro tyto účely vybavena třemi britskými stroji Avro 652 Anson Mk. I, v pozdější fázi výcviku byly pro cvičné účely užívány také hlavní bojové letouny Vickers Wellington. P/O Ščerba absolvoval mezi 4. lednem a 26. dubnem 1941 celkem 43 přípravných a cvičných letů v celkové délce 89.11 hodin, z nichž 24 absolvoval na letounech Anson, zbylých 19 na Wellingtonech.²⁶

Už na začátku dubna 1941 se téměř ustálilo složení posádky, s níž pan Ščerba nejen dokončil letecký výcvik, ale také pokračoval v bojové činnosti. Posádku tvořili navigátor P/O Josef Mohr, radiotelegrafista P/O Josef Ščerba, přední střelec sgt. Pavel Svoboda a zadní střelec sgt. Rudolf Skalický, přezdívaný Blondy. Od 3. dubna 1941 byli tito muži už pokaždé na palubě společně, měnili se pouze piloti.²⁷ Výcvik dokončili s prvním pilotem – kapitánem letounu Sgt Adolfem Musálkem.

---

²² PAJER, Miloslav. Křídla míří na Německo, s. 14.

²³ PAJER, Miloslav. Křídla míří na Německo, s. 51.

²⁴ Návrh budovy, vystavěné v roce 1912, zpracoval významný britský architekt Sir Reginald Blomfield RA ve stylu Edwardovského baroka. Už asi v roce 1951 byla cenná stavba stržena.

²⁵ SLÁDEK, Čestmír. Osudy palubního střelce, s. 51.

²⁶ RAF Observer's and Air Gunner's Flying Log Book – Josef Ščerba, 1940-1941.

²⁷ SLÁDEK, Čestmír. Osudy palubního střelce, s. 50.

5 Bojová činnost nad Evropou

S blížícím se koncem komplexního výcviku začala finální příprava na ostré operační lety. Každému letci byl pro operační činnost předepsán turnus 200 letových hodin, což odpovídá zhruba 35 náletům. Poté, co letec tento cyklus dokončil, dostal delší dovolenou a mohl být buď přeřazen k výcvikové letce jako instruktor, nebo mohl cyklus opakovat. Létání ve slabě vyzbrojených bombardérech bylo extrémně nebezpečnou činností, ztráty posádek bombardérů ve službách RAF byly vskutku enormní: „Průměrné ztráty bombardovacích letounů britského Královského letectva při jednom náletu v roce 1940 a 1941 činily asi pět procent. Jestliže každá osádka měla odlétat předepsaných 200 operačních hodin (tj. zhruba 35 letů nad nepřátelským územím), pak podle počtu pravděpodobnosti odpovídala jistota bezpečného návratu z posledního letu pouhým 16,6 procentům.“²⁸

K úplně prvnímu letu nad nepřátelské území byl pan Josef Ščerba vybrán dne 16. května 1941. Operační let směřoval na francouzský přístav Boulogne a pan Ščerba jej spolu s dalšími členy posádky absolvoval v letounu Vickers Wellington Mk.IC R1532 s kódovým označením KX-R. Stroj odstartoval ve 22.22 hodin z East Wrethamu, po úspěšném náletu se vrátil bez komplikací na domovskou základnu.²⁹ Kapitánem letounu byl 1. pilot Sgt Oldřich Helma.

V následujících osmi měsících se pan Ščerba zúčastnil dalších 34 nočních operačních letů nad nepřátelským územím. Jak jsem již zmínil, posádka měla po celou dobu podobné složení, měnili se pouze piloti.

První let absolvovali s výše zmíněným Sgt Oldřichem Helmou, který byl jedním z vůbec nejmladších velitelů letounů u 311. peruti. Nedlouho po tomto letu, v noci z 1. na 2. července 1941, při náletu na Cherbourg v blízkosti Lower Park Farm u Mere, byl jeho letoun nešťastnou náhodou sestřelen spojeneckým nočním stíhačem.³⁰

Dalších 7 operačních letů podstoupila posádka pod vedením F/Lt Jindřicha Breicetla, jednoho z nejlepších pilotů československé perute, který byl oceněn i britským vyznamenáním Distinguished Flying Cross (DFC). Ten se později, již v hodnosti Wing Commander, stal 1. února 1943 velitelem 311. peruti, v jejímž vedení setrval až do své tragické smrti, ke které došlo 21. srpna 1943 při pozorovacím letu nad Biskajským zálivem. V roce 1992 byl F/Lt Jindřich Breicetl jmenován prezidentem Československé republiky generálmajorem in memoriam.³¹

Po F/Lt Breicetlovi posádku na dalších 20 letů převzal Sgt Adolf Musálek. Rodák ze Svinova (dnes část Ostravy) byl, stejně jako pan Ščerba, absolventem Vojenského leteckého učiliště v Prostějově a příslušníkem předválečné armády. Přešel rovněž polskou hranici a pokračoval přes Francii do Anglie. Stejně jako předchozím dvěma kapitánům letounu ani Adolfu Musálkovi štěstí nepřálo a ani on se nedožil konce války. Zahynul

²⁸ PAJER, Miloslav. Křídla míří na Německo, s. 16.

²⁹ RAF Observer's and Air Gunner's Flying Log Book – Josef Ščerba, 1940-1941.

³⁰ ČEJKA, Eduard. Zlomená křídla, s. 354-355.

³¹ MIKULA, Jiří. Generálmajor in mem. Jindřich Breicetl [online]. Internetová encyklopedie dějin Brna, 2017 [cit. 18.11.2017]. Dostupné z: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=183

totiž při své 53. bojové operaci, v troskách Wellingtonu, který 29. srpna 1943 z nezjištěných příčin krátce po startu k bojové misi havaroval. Havárii nikdo nepřežil, ostatky členů posádky jsou uloženy v československé části hřbitova v Brookwoodu v Surrey poblíž Londýna.

Před svou smrtí, poté co odlétal předepsaný první turnus letů, tj. 200 hodin, byl Sgt Musálek u Ščerbovy posádky nahrazen Sgt Aloisem Šiškou, který do té doby vykonával funkci druhého pilota. Sgt Šiška jako jediný z velitelů této posádky válku, i přes útrapy v německém zajetí, přežil. Po válce sepsal paměti a stal se jedním z nejznámějších československých válečných veteránů. V roce 1991 mu byl propůjčen Řád M. R. Štefánika III. třídy, v roce 1995 byl povýšen do hodnosti generálmajora a krátce po jeho úmrtí mu byl v roce 2003 udělen Řád bílého lva III. třídy.

Po jednom letu absolvovala Ščerbova posádka též pod vedením Sgt Aloise Mžourka a pod vedením Sgt Metoděje Šebely.

Alois Mžourek se po odlétání prvního turnusu stal cvičným pilotem, oženil se s příslušnicí WAAF Joy E. Turner, narodil se jim syn Richard. Avšak ani Alois Mžourek se nevyhnul smutnému osudu velké části válečných letců. Už v hodnosti F/O se 16. října 1944 vydal s letounem de Havilland Mosquito k přeletu do Belgie, avšak ještě nad britskou pevninou, v Gatwicku, havaroval. Pochován je na Bury St. Edmunds Cemetery v hrabství Suffolk.³² Vdova po F/O Mžourkovi se po válce spolu se svým synem usadila v Československu, i přes pronásledování, kterému byla vystavena ona i její druhý manžel Slavoš Kadečka, Československo nikdy neopustila. Plk. Joy Turner-Kadečková zemřela v Praze v roce 2006, je čestnou občankou Prahy II.

Metoděj Šebela patřil, stejně jako Jindřich Breicetl, mezi nejlepší piloty 311. peruti. Už od roku 1933 působil v československém letectvu, v roce 1940 se dostal balkánskou cestou, přes Palestinu do Británie. První dvousethodinový cyklus odlétal v době, kdy 311. peruť spadala pod velení Bomber Command. S druhým cyklem začal po převelení peruti ke Coastal Command, v amerických letounech Consolidated B-24 Liberator. Za hrdinský útok na nepřátelskou loď mu bylo uděleno britské vyznamenání Distinguished Flying Cross (DFC) a hodnost F/Lt. O několik měsíců později, 18. listopadu 1943, jeho letoun zmizel při hlídkovém operačním letu nad Biskajským zálivem.³³ Je pravděpodobné, že se stal obětí německých stíhačů.

Ščerbova služební činnost byla provázena různými zajímavými situacemi, dosáhl v ní také služebního postupu. Stěžejní události z činnosti Josefa Ščeby jistě stojí za zmínku.

Například 16. června 1941 byla Ščerbova posádka pod vedením F/Lt Breicetla vybrána k náletu na Düsseldorf. Letoun Vickers Wellington MkIC (T2972) s kódovým označím KX-G vzletl v 23.20 hod., k cíli však nedolétl. V zápiscích pana Ščeby je jako důvod uvedeno napadení stíhačem³⁴, v oficiálním přehledu střetů 311. peruti s letouny Luftwaffe tento souboj není uveden.³⁵ Je tedy možné, že buď byl letoun nešťastnou

---

³² ČEJKA, Eduard. Zlomená křídla, s. 452-453.

³³ ČEJKA, Eduard. Zlomená křídla, s. 432-433.

³⁴ RAF Observer's and Air Gunner's Flying Log Book – Josef Ščerba, 1940-1941.

³⁵ PAJER, Miloslav. Křídla míří na Německo, s. 401, 419.

náhodou napaden spojeneckým stíhačem, nebo nebyl incident považován za dostatečně závažný.

Následně byl pan Ščerba 5. července 1941 vyznamenán Československou medailí Za chrabrost před nepřítelem, která byla udělována „jako viditelné vyznamenání těm, kteří prokázali činem osobní statečnost před nepřítelem na bojišti vnitřním nebo zahraničním“. O měsíc později, 2. srpna 1941, byl pan Ščerba povýšen do hodnosti Flying Officer (F/O) a šest dnů poté byl vyznamenán prvním Československým válečným křížem 1939.³⁶

Náročná vojenská služba pokračovala a s ní i nebezpečné bojové lety nad německé území. Další střet s nepřátelským letounem zažil pan Ščerba 13. srpna 1941. Toho večera posádka letounu Vickers Wellington MkIC (R1777) s volacím znakem KX-M pod vedením Sgt Musálka úspěšně bombardovala Hannover. Sgt Musálek při zpáteční cestě do Anglie předal řízení druhému pilotovi Sgt Šiškovi. Při kroužení nad domovským letištěm East Wretham se však objevil nevíтанý protivník – německý noční stíhací letoun Junkers Ju 88C-6 z I./NJG 2.³⁷ Tato situace byla velmi nebezpečná, protože střelci se museli před přistávacím manévrem přemístit do trupu letadla a obranyschopnost Wellingtonu tak byla v průběhu přistání prakticky nulová. Alois Šiška později na tento střet vzpomínal následovně:

„Vyrovnal jsem v předposlední zatáčce, přepnul jsem na palubní telefon a nařídil střelcům opustit věže, což bylo nutné opatření pro případ havárie. Opět jsem přepnul na fonii a uslyšel jsem: „Marie, přistávejte, pořadí jedna.“

Dole na startu zhaslo červené světlo a rozsvítilo se zelené. Pod námi tma, jen dlouhá řada slabých světel na přistávací dráze. „Marie,“ volala kontrola, „rozsviť polohová světla! Nějaký blbec je za vámi, ať na vás nesedne.“

„Rozumím. Co je to za nápad, není snad hlášen nálet!“

„Je už odhoukáno.“

Natáčel jsem letadlo do poslední zatáčky před přistáním, když v tom prolétly mezi kabinou a pravým křídlem bílé čáry. Vzápětí bylo slyšet rachot kulometů. Současně někdo v telefonu vykřikl: „Střílí do nás!“ Hned na to druhá salva. To už jsem měl letadlo ve skluzu a měl jsem co dělat, abych je nad zemí včas vyrovnal.

Byl jsem hotov s přistáním, ne zrovna jemným a také mimo dráhu. Sedli jsme bez podvozku, na břicho.

Ten blbec za námi byl Němec. Hodil na letiště několik bomb a byl pryč. Marie dostala sedmačtyřicet zásahů. Některé proletěly jen pár centimetrů nad hlavami střelců, sedících na polním lůžku v trupu letounu. Němci dobře věděli, že při přistávání musí střelci své věže opustit.

Marie šla do opravy...“³⁸

³⁶ VHA. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-1945.

³⁷ RAJLICH, Jiří. Generálmajor v.v. Alois Šiška (1914-2003) [online]. 22. základna vrtulníkového letectva, © 2004-2014 [cit. 17.12.2017]. Dostupné z: <http://lznemest.army.cz/>

³⁸ ŠIŠKA, Alois. KX-B neodpovídá, s. 51.

K podobnému střetu Sgt Adolfa Musálka a jeho posádky s nepřítelem došlo v krátké době znovu, 20. srpna 1941, kdy byl při návrtu z nočního náletu na Kiel letoun X9741 po dosednutí na letištní plochu domovského letiště v East Wrethamu bombardován nepřátelským letounem. V souvislosti s touto událostí došlo k lehkému popálení několika členů posádky.

Jiné neobvyklé okolnosti provázely nálet na Berlín v noci ze 7. na 8. září 1941, jehož cílem bylo Říšské ministerstvo letectví v centru německé metropole vedené říšským maršálem Hermanem Göringem. První obranný perimetr na severomořském pobřeží se podařilo pilotům i přes vydatnou palbu pozemních protiletadlových děl překonat, následně pokračovali kolem Kesselu a Magdeburgu na Berlín. Tam už byl celý útočný svaz očekáván nočními stíhači, hlouběji v obranném pásmu pak protiletadlovými děly podporovanými světlomety. Letounu pod vedením Sgt Musálka se podařilo probojovat nad určený cíl, navigátor a zároveň bombometčík Josef Mohr úspěšně zasáhl stanovenou metu a pořídil nezbytné fotografie. Telegrafista Josef Ščerba zaslal do Anglie zprávu o úspěšném splnění úkolu. Poté, co se letoun dostal mimo nepřátelskou palbu, zaznamenal druhý pilot Alois Šiška, že hladina kyslíku v nádrži je velmi blízko nule. Za chvíli už navigátor Josef Mohr hlásil: „*Proražené potrubí, přímo u lahvi.*“³⁹ Brzy nato piloti i další členové posádky ztratili vědomí. Po téměř třech hodinách se po nárazu do konstrukce letadla jako první probрал Alois Šiška. Brzy se začali probouzet i další členové posádky. Letadlo kleslo do výšky zhruba 6000 stop, tj. cca 1800 m, kde je již hladina kyslíku příznivější. Ščerba požádal pozemní radiostanici Sutton on Hull o určení polohy, zjistili, že se nacházejí nad Nizozemskem. Jen díky obrovské náhodě nedošlo k napadení tři hodiny neovládaného stroje. Zbytek cesty už probíhal v pořádku a posádka jako zázrakem po více než osmi a půl hodinách letu bez problémů dorazila 8. září 1941 v 5.00 hod. na domovskou základnu v East Wrethamu. Ještě následující dva dny však všichni členové posádky vykašlávali krev.⁴⁰

Další střet s nepřátelským stíhačem se odehrál 15. září 1941 při náletu na Hamburg, kdy musela být akce nad Orenburgem přerušena. Aby se posádce podařilo setřást nočního stíhače, museli letci odhodit pumy a vrátili se na domovskou základnu.

V září roku 1941 posádka absolvovala také krátce za sebou, 26. a 28. září, dva extrémně dlouhé, více než 10 hodinové lety nad italský přístav Janov.⁴¹ Protože byl tento přístav velmi vzdálený a nacházel se mimo standardní dolet letadla Vickers Wellington Mk.IC, musely být k podvozku připevněny i přídavné palivové nádrže. Oba lety byly poznamenány nepříznivým počasím, a tak byla posádka pokaždé nucena přistát na jiném než domovském letišti. Obzvláště první z těchto dálkových letů byl pro posádku extrémně náročný. Letoun T2553 s kódovým označením KX-B vzlétl v 19.29 z domovského letiště v East Wrethamu⁴², ještě nad Britskými ostrovy se letadlo dostalo do bouřky. Nedařilo se navázat spojení se zemí, rovněž komunikace mezi členy posádky byla značně ztížena. Elektrické výboje, které probíhaly mezi hlavními palubních kulometů, zdánlivě připomínaly střelbu. Až v oblasti Alp se obloha rozjasnila a let nad Itálií už probíhal standardně. Letoun pronikl nepřátelskou palbou, úspěšně bombardoval

³⁹ Tamtéž, s.53.

⁴⁰ RAJLICH, Jiří. Generálmajor v.v. Alois Šiška (1914-2003) [online]. 22. základna vrtulníkového letectva, © 2004-2014 [cit. 17.12.2017]. Dostupné z: <http://lznemest.army.cz/>

⁴¹ RAF Observer's and Air Gunner's Flying Log Book – Josef Ščerba, 1940-1941.

⁴² RAF Observer's and Air Gunner's Flying Log Book – Josef Ščerba, 1940-1941.

cíl a vydal se na zpáteční cestu. Nad Francií, kde mezitím ustala bouře, se F/O Ščerbovi podařilo obnovit spojení s Anglií: „*Ptají se, kde jsme byli. Už si mysleli, že nás dostali,*“ hlásil ostatním členům posádky.⁴³ Všechny posádky totiž byly tento večer kvůli nepříznivému počasí odvolány z operačních letů. Nepřízeň počasí však pokračovala, anglická letiště byla pokryta neproniknutelnou mlhou. Pozemní personál nejprve letadlo přesméroval na letiště RAF Manston, které se mezitím rovněž ocitlo v husté mlze, následně měli přistát na letišti RAF Abingdon. I toto letiště se už však nacházelo v mlze. Posádce se i přes značné problémy podařilo dosednout na zem jen kousek před hangárem: „*Takové přistání jsem ještě neviděl, boys,*“ přiběhl k letounu anglický velitel s rozradostněnou tváří. „*Provedli jste to znamenitě. Srdečně blahopřeji. Jsem rád, že mám čest pozdravit jedinou osádku, která byla v této noci v boji s nepřitelem.*“⁴⁴

Při druhém náletu na italský přístav bylo počasí o poznání příznivější, avšak jiné okolnosti zapříčinily, že let trval 10.43 hod. To z něj činí nejdelší operační let dosažený příslušníky 311. bombardovací peruti v době, kdy byla podřízena Bomber Command.⁴⁵

Netrvalo dlouho a F/O Josef Ščerba byl 7. října 1941 vyznamenán druhým Československým válečným křížem 1939. Ještě v tomtéž měsíci, 28. října 1941, byl pan Ščerba povýšen i v československém hodnostním systému na poručíka letectva v záloze.⁴⁶

Na konci října však čekala osádku i jiná změna, opustil ji Sgt Adolf Musálek, který dosáhl požadované kvóty 200 hodin. Poslední let s posádkou absolvoval 26. října 1941, kdy bombardovali severoněmecký přístav Hamburg.

Posádka musela nadále fungovat i bez svého zkušeného kapitána. Pod vedením kapitánů Sgt Mžourka, Sgt Šebely a Sgt Šišky absolvoval F/O Ščerba dalších šest operačních letů. I jemu se už přiblížil konce cyklu, po kterém letci dostali delší šestitýdenní dovolenou a možnost volby, na jaké pozici budou pokračovat. Po náletu na německý přístav Wilhelmshaven, který se odehrál 16. prosince 1941, měl pan Ščerba, stejně jako další 3 členové jeho posádky, F/O Josef Mohr, Sgt Rudolf Skalický a Sgt Pavel Svoboda, nalétáno 191.42 hod. z požadovaných 200.⁴⁷

V předvánočním období dostali všichni členové posádky týdenní dovolenou, kterou využili k cestě do Londýna. Kromě objevování krás britské metropole poškozené německými nálety měli členové Ščerbovy posádky také důvod k velké oslavě. Jeden z členů posádky, Sgt Pavel Svoboda, zde uzavřel sňatek s půvabnou dánskou příslušnicí WAAF Ellen Lydia Peterson, s níž již tou dobou čekal dítě.⁴⁸ „*Byla to veselá svatba, v kruhu celé posádky,*“ vzpomínal později Alois Šiška na tuto událost.⁴⁹

---

⁴³ ŠIŠKA, Alois. KX-B neodpovídá, s. 60-61.

⁴⁴ RAJLICH, Jiří. Generálmajor v.v. Alois Šiška (1914-2003) [online]. 22. základna vrtulníkového letectva, © 2004-2014 [cit. 17.12.2017]. Dostupné z: <http://lznamest.army.cz/>

⁴⁵ VOTAVA, Jan; VOTAVA, Milan. Josef Mohr – Smrt pod ledovou peřinou [online]. Free Czechoslovak Air Force, 12. 2. 2012 [cit. 29.12.2017]. Dostupné z: <https://fcfa.com/2012/02/12/josef-mohr/>

⁴⁶ VHA. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-1945.

⁴⁷ RAF Observer's and Air Gunner's Flying Log Book – Josef Ščerba, 1940-1941.

⁴⁸ SLÁDEK, Čestmír. Osudy palubního střelce, s. 51.

⁴⁹ ŠIŠKA, Alois. KX-B neodpovídá, s. 63.

Také další členové posádky průběžně navazovali kontakty s místními i příslušníky pozemního personálu z různých nacisty okupovaných evropských zemí. Pan Ščerba později vzpomínal na večery trávené tancem s anglickými dívkami, avšak podle vlastních slov plánoval návrat do vlasti, a tak pro něj sňatek s Angličankou nepřipadal v úvahu. Rodina pana Ščerby vzpomíná na návštěvu dcery dámy, s níž se pan Ščerba za války seznámil. Zmíněná dáma své dceři, která se později přestěhovala do Nizozemska, dlouhé roky vyprávěla o jistém československém důstojníkovi. Po roce 1989 se proto dcera této dámy rozhodla člověka, na něž její matka tak vzpomínala, navštívit. Tato snaha byla úspěšná, a tak v roce 1995 došlo v Praze k setkání pana Josefa Ščerby s dcerou jeho dávné známé.⁵⁰

6 Nálet na Wilhelmshaven 28. prosince 1941

Válka nehledí na kalendář, boje na evropském nebi neustávaly ani mezi vánočními svátky. Konkrétně 311. československá bombardovací peruť RAF vyslala v tomto období roku 1941 svaz třinácti Wellingtonů na jediný nálet na velmi dobře bráněný německý přístav Wilhelmshaven u Severního moře⁵¹, který měl mezi spojeneckými letci obzvláště špatnou pověst. Při jednom z prvních náletů na tento cíl zde totiž němečtí noční stíhači rozdrtili uskupení 25 bombardérů RAF tak, že se z nich vrátila necelá polovina. Cílem byly doky, kde bylo shromážděno velké množství německých válečných lodí a ponorek.⁵²

K náletu byly vybrány především starší zkušenější posádky pravděpodobně z důvodu ne zcela příznivého počasí, které nad Evropou již několik dnů panovalo.⁵³ Letoun Vickers Wellington T2553 s kódovým označením KX-B se měl k tomuto náletu vydat s posádkou v následujícím složení: kapitán a první pilot, nedávno povýšený Sgt Alois Šiška, druhý pilot a čerstvá posila posádky Sgt Josef Tománek, navigátor F/O Josef Mohr, radiotelegrafista F/O Josef Ščerba, přední střelec Sgt Pavel Svoboda a zadní střelec Sgt Rudolf Skalický. Tato posádka, vyjma Sgt Tománka – Toma, byla jednou z nejzkušenějších, pro čtyři členy posádky šlo pravděpodobně o předposlední operační let před dovršením 200hodinového cyklu.

F/O Josef Ščerba spolu se svým dobrým přítelem F/O Josefem Mohrem, s nímž také sdílel pokoj, vyrazili s předstihem z důstojnické ubytovny ve West Wrethamu na základnu v asi kilometr vzdáleném East Wrethamu. Josef Mohr nikdy nezapomněl před bojovým letem pohlédnout na fotku své milé z období před válkou a polohlasně pronést: „*Tak Evičko neshledanou. Drž mi palce, abych se ti zase znovu ve zdraví vrátil...*“⁵⁴ Nejinak tomu bylo i 28. prosince 1941.

---

⁵⁰ Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

⁵¹ PAJER, Miloslav. Křídla míří na Německo, s. 405.

⁵² Přežil svou smrt (nepublikovaný rozhovor s p. Josefem Ščerbou), 80. léta 20. století.

⁵³ ŠIŠKA, Alois. KX-B neodpovídá, s. 64.

⁵⁴ SLÁDEK, Čestmír. Osudy palubního střelce, s. 51.

Posádka, která v tuto dobu ještě nemohla ani tušit, že tento let pro ni bude osudný a že se po dlouhých peripetiích vrátí jen tři její členové, vzlétla za husté mlhy k určenému cíli v 17.16 hod.⁵⁵ z letiště v East Wrethamu, a to jako třetí z třinácti letadel.⁵⁶ Celkem RAF vyslalo tuto noc na Wilhelmshaven více než 300 bombardérů. Celý let nad určený cíl probíhal bez problémů, podle plánu. Letadlo nabralo výšku i správný kurz, který radiotelegrafista ověřil u pozemních radiostanic, střelci provedli nad kanálem zbraňovou zkoušku. Po několika hodinách letu se posádka ocitla nad přístavem Wilhelmshaven. Přiblížil se vrchol celé operace, který pan Ščerba líčil po letech následovně: „*Protiletadlové německé baterie stále ještě mlčely. Vysypali jsme náklad pum, taktéž další letadla. Přístav se proměnil v peklo. Dole začala běsnit palba protiletadlových baterií.*“⁵⁷ Dále pokračuje ve vzpomínkách Alois Šiška: „*Objevují se další řady ohňů, do toho se mísí nesčetné záblesky protiletadlových baterií. Pátrají po nás desítky světlometů. Několik kuželů nás olízlo, ale naštěstí nezachytilo. Jen nás pořádně oslnily. [...] Začíná nám být už horko. Máme dost malou výšku a svítící „vuřty“ protiletadlového dělostřelectva se k nám povážlivě přibližují. Jsou různých barev. Několikrát to s námi povážlivě zacloumalo.*“⁵⁸ Pravděpodobně právě v tuto chvíli byl letoun KX-B zasažen protiletadlovou palbou, i když posádka zásah nezpozorovala. F/O Ščerba hlásil ve 20.40 hod. splnění bojového úkolu.

Asi dvacet minut poté, co se posádce podařilo opustit vzdušný prostor nad přístavem Wilhelmshaven, zpozorovali její členové první problémy. Takto počátek tragických událostí popsal na konci války, po návratu do Británie, přední střelec Pavel Svoboda: „*Neuvědomili jsme si, že bychom byli zasaženi. Teprve po přeletu německého pobřeží, na zpáteční cestě, zpozoroval kpt. letounu Šiška, že tlak oleje v levém motoru klesá. Poslal Tománka k olejové ruční pumpě. To však nijak nepomáhalo a tlak oleje stále klesal. Přestavení vrtule nebylo již možné.*“⁵⁹ Následně na situaci reagoval F/O Josef Ščerba: „*Stala se nám porucha levého motoru, kterou jsem okamžitě hlásil na střední dimenzi. Nevysílal jsem SOS, jelikož jsem předpokládal, že doletíme domů na jeden motor, jako se to podařilo mnoha posádkám předtím.*“⁶⁰ Další vývoj situace byl velmi rychlý: „*Když tlak oleje klesl na 0, levý motor se vznal, ale oheň byl brzy uhašen. [...] Vrtule levého motoru se stále otáčela tlakem vzduchu, konečně se ulomila a padla do letadla,*“⁶¹ vypověděl později Pavel Svoboda. Následující vteřiny vylíčil Josef Ščerba po svém návratu ze zajetí takto: „*Bohužel, vrtule při svém odpadu od motoru prosekla nám spodní část trupu pod sedátkem radiotelegrafisty, čímž byla poškozena hydraulika, následkem čehož podvozek a klapky, podle výpovědi prvního pilota, vypadly a zbývající motor nebyl sto překonat všechny tento odpor. Rovněž tak kabel od zdroje proudu k vysílači byl*

---

⁵⁵ RAF Observer's and Air Gunner's Flying Log Book – Josef Ščerba, 1940-1941.

⁵⁶ ŠIŠKA, Alois. KX-B neodpovídá, s. 67.

⁵⁷ Přežil svou smrt (nepublikovaný rozhovor s p. Josefem Ščerbou), 80. léta 20. století.

⁵⁸ ŠIŠKA, Alois. KX-B neodpovídá, s. 70.

⁵⁹ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/20, korespondence zpravodajská, protokol s W/O Pavlem Svobodou, č. j. 9916, 25. 5. 1945.

⁶⁰ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s F/Lt Josefem Ščerbou č. j. 9781, 26. 10. 1944.

⁶¹ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/20, korespondence zpravodajská, protokol s W/O Pavlem Svobodou, č. j. 9916, 25. 5. 1945.

přetát. “ Následně došlo k přerušení veškeré interní komunikace a střelci z vysunutých věží se museli urychleně přemístit do trupu letadla, který jim poskytl větší bezpečí.

V tuto chvíli již bylo všem na palubě letounu KX-B jasné, že jejich původní plán – doletět na jeden motor až nad Britské ostrovy – není možné uskutečnit. Radiotelegrafista Josef Ščerba ještě stihl aktivovat radiolokátor IFF (identification friend or foe, tj. identifikace vlastní – cizí), jehož signál mohl pomoci při pátrání po ztraceném stroji. Navigátor Josef Mohr připravil k odjištění záchranný člun – dinghy. Letadlo bylo v tuto chvíli v podstatě neovladatelné a hlavním úkolem pilotů bylo co nejměkčí přistání na hladině Severního moře: „*Letoun šel spirálou dolů přes mraky a v poslední chvíli těsně nad vodou se mi podařilo, dosti úspěšně, provést manévry na přistání.*“⁶²

Po tvrdém dopadu na rozbořenou mořskou hladinu, někde na půl cesty mezi Anglií a Nizozemskem, se začal vrak letadla rychle plnit vodou. Někteří členové posádky upadli následkem úderu do konstrukce letadla do bezvědomí, s jistotou byli omráčeni Sgt Šiška a F/O Ščerba, pravděpodobně též Sgt Skalický. Ostatní letci se okamžitě snažili dostat ven z potápějících se trosk Wellingtonu. V průběhu vyšetřování tragického pádu letadla detailně popsal dění v trupu letounu Pavel Svoboda: „*Hned jsem vstal, protože letadlo se rychle plnilo vodou, ohlédl jsem se a v trupu letounu jsem nikoho nespatriil. Přišel jsem k astrověži, ale nemohl jsem ji otevřít. Vydal jsem se ke kabině pilotů, ale dveře jsem opět nemohl otevřít, poněvadž všechny věci a padáky byly za dveřmi. Voda mi sahala až po ústa. Obrátil jsem se zpět k astrověži a tam jsem se setkal s Mohrem. Společně jsme astrověž otevřeli a vystoupili ven na křídlo. Dinghy právě padla do vody. Na křídle byl již Tománek a Šiška přicházel. Naskákali jsme do dinghy, když v tom se v astrověži objevil Ščerba.*“⁶³ Kapitán letounu Alois Šiška, který ještě zůstával na trupu letounu, mu přispěchal na pomoc: „*Popolézám po trupu. Tu se vynoří hlava z astrověže a zase zmizí. Ke všemu ta proklatá tma! Nakláním se dovnitř a pomáhám někomu ven. Je to Ščerba, má zakrvácený obličej.*“⁶⁴

Sám Josef Ščerba si to, co se stalo v prvních okamžicích po pádu letadla, příliš nevybavoval: „*První, na co si vzpomínám, je, jak stojím na křídle vedle prvního pilota.*“⁶⁵ Ještě ne zcela při vědomí se Josef Ščerba dostal na kraj křídla letadla, k záchrannému člunu. Další tři letci ho instruovali: „*Pepíku, pozor! Neskákej sem po nohou. Ať se to neprorazí. Skoč sem po břicho.*“ To se mu také podařilo. Dále Josef Ščerba vzpomínal: „*Na to jsem se usadil v rozkývaném člunu vedle Josky Mohra. Už tu nebylo k hnutí, měli jsme na sobě zimní kombinézy. Mohr si neustále masíroval koleno, chvílemi nohu natahoval, pokud mu to malý prostor vůbec dovoľoval, ale bolest nepřestávala. Mě ještě hučelo v hlavě. Měl jsem na ní pořád leteckou kuklu, ze které visely kabely ke kyslíku*

---

⁶² VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s W/O Aloisem Šiškou, 20. 6. 1945.

⁶³ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/20, korespondence zpravodajská, protokol s W/O Pavlem Svobodou, č. j. 9916, 25. 5. 1945.

⁶⁴ ŠIŠKA, Alois. KX-B neodpovídá, s. 75.

⁶⁵ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s F/Lt Josefem Ščerbou č. j. 9781, 26. 10. 1944.

a k interkomunikaci.“⁶⁶ I další z členů posádky utrpěli při urychleném opouštění vaku zranění, např. Josef Tománek si způsobil hluboké řezné rány na ruce od kabelu vysílačky, který se zamotal do dinghy.

Zanedlouho Josefa Šcerbu na záchraný člun následoval i Alois Šiška, který se ještě snažil nalézt posledního chybějícího člena posádky Blondyho – Rudolfa Skalického. Toto hledání však bylo nakonec marné. Sgt Rudolf Skalický bohužel zůstal ve vaku Wellingtonu KX-B, který klesl k mořskému dnu. Členové posádky se museli vyrovnat s tím, že svého spolubojovníka a přítele toho dne spatřili naposledy. „*Domníváme se, že při přistání narazil o něco v letounu a ztratil vědomí...*“,⁶⁷ konstatoval ve svých vzpomínkách Josef Šcerba.

Kromě výše zmíněné verze zřícení, podle výpovědí účastníků nejpravděpodobnější, kdy bylo letadlo zasaženo pozemní protiletadlovou palbou, existuje i méně pravděpodobná varianta, že letoun KX-B byl sestřelen nepřátelským nočním stíhačem. Jako jeden z možných útočníků je zmiňován Oberleutnant Egmont Prinz zur Lippe-Wießenfeld, noční stíhací eso z 5./NJG2.⁶⁸ Někdy je též uváděno jméno jiného německého stíhače, Oberleutnanta Helmuta Lenta z 2./NJG2.⁶⁹ První pilot letounu KX-B Alois Šiška však takovou možnost považoval za nesmyslnou, Josef Šcerba ji zcela nezavrhoval, tvrdil však, že vše se odehrálo velmi rychle, takže ji není schopný relevantně zhodnotit.⁷⁰ Je však rovněž možné, že některý ze zmíněných stíhačů pouze zahlédl v oblasti holandského pobřeží hořící britský bombardér, který neměl šanci doletět na domovskou základnu, a tak si připsal „bezpracný“ bod do svého skóre.

Na přeživších pět členů posádky, kteří se tísnil v malém kruhovém člunu, čekalo šest dlouhých a strastiplných dnů, od noci 28. prosince 1941 až do pozdního odpoledne 3. ledna 1942. Ani počasí trosečníkům nepřálo, vody Severního moře byly v oněch prosincových a lednových dnech rozbourané a extrémně chladné, teplota moře se, stejně jako teplota vzduchu, pohybovala okolo bodu mrazu. Zásoby pitné vody a potravin v dinghy rovněž nebyly uzpůsobeny tak dlouhé době na moři: „*Podle odhadu jsme byli asi 140 mil od Anglie. Ve člunu byly 2 litry pitné vody, něco keksů a čokoláda.*“⁷¹

Celý následující den po pádu letadla se letci slepě plavili na neovladatelném člunu, bez jakéhokoli kontaktu s civilizací. Všichni byli už dávno promrzlí, zásoby pitné vody se rychle tenčily. Čekali na záchranu, věřili, že na britských základnách byl zachycen jejich signál s polohou.

Záblesk naděje přišel další den, 30. prosince 1941. „*Po poledni jsme spatřili dvě, nebo tři britská letadla od Coastal Command. Vypálili jsme rakety a jedno z letadel nás*

---

⁶⁶ SLÁDEK, Čestmír. Přežil svou smrt. Letectví a kosmonautika, roč. 70, číslo 1, s.17.

⁶⁷ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s F/Lt Josefem Šcerbou č. j. 9781, 26. 10. 1944.

⁶⁸ SLÁDEK, Čestmír. Osudy palubního střelce, s. 51.

⁶⁹ RADOSTA, Petr. Noci nad Německem, s. 203.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Přežil svou smrt (nepublikovaný rozhovor s p. Josefem Šcerbou), 80. léta 20. století.

spatřilo. Kroužilo kolem nás v malé výši, hodilo nám dokonce i balík, od nás asi 10 m, který jsme nemohli nějak vylovit pro rozbouřené moře. Po asi 20 min. kroužení letadlo odletělo směrem k Anglii a více se nevrátilo,“⁷² vzpomínal Pavel Svoboda. Všech pět trosečníků věřilo, že piloti letounu Lockheed Hudson RP-P⁷³ ze 407. peruti RCAF oznámili jejich polohu a že brzy dorazí záchranný tým, který byl pro podobné situace zřízen. Pomoc však již nepřišla, což na promrzlé a žíznivé letce, jimž docházely i zásoby potravin, mělo velmi negativní vliv. Jak se přeživší později dozvěděli, záchrana k nim opravdu zamířila, byly vyslány dva rychlé záchranné čluny, které se však dostaly do zaminovaného pásma a musely se vrátit. Po třech dnech marných pokusů o novou lokalizaci trosečníků byla prostřednictvím Mezinárodního červeného kříže zaslána výzva německé straně, aby se o záchranu letců pokusila sama, ta ji však nevyslyšela.⁷⁴

V noci na přelomu let 1941 a 1942 se tři z letců, Sgt Josef Tománek, F/O Josef Mohr a F/O Josef Ščerba, poprvé odhodlali k pití slané vody. To však mělo velmi negativní vliv na jejich zdravotní stav, který se prudce zhoršil. Zejména stav Sgt Tománka a F/O Mohra byl brzy kritický, oba postupně upadli do bezvědomí. Jako první na následky rozsáhlých omrzlin a pití slané vody zemřel v agonii před půlnocí 2. ledna 1942 Sgt Josef Tománek. O pár hodin později následoval stejný osud i F/O Josefa Mohra. Na smrt svého dobrého kamaráda vzpomněl po dlouhých letech pan Ščerba: „*Pepa Mohr byl člověk ryzí povahy, nesmírně upřímný a rovný. Je hrozné, že musel zaplatit tu nejkrutější daň. Říká se, že člověk nemá chodit příliš blízko vodě, aby ho nesmetla nenadálá vlna, ale Pepa spoluúčast v boji proti okupantům považoval v duchu přísahy, ke které se hlásil stejně jako my všichni, za zcela samozřejmou věc, za svoji svatou povinnost a taky o tom nikdy nemluvil.*“⁷⁵ Zvláště ztráta přítele Mohra měla zásadní vliv na stav F/O Ščerby, který téže noci rovněž ztratil vědomí. Při vědomí tak zůstali pouze Sgt Pavel Svoboda a Sgt Alois Šiška, jehož stav byl taktéž velice vážný.

Dinghy se postupně plnila vodou, proto bylo nezbytné pohřbít mrtvé členy posádky do moře. Sgt Pavel Svoboda tuto situaci popsal takto: „*Šestý den za úsvitu pochoval jsem Tománka s pomocí Ščerby, který se na chvíli probral z mdlob. Mohra jsem již do moře nehodil, poněvadž jsem neměl již tolik síly.*“⁷⁶

Zbylým přeživším brzy opět svitla malá naděje. Pavel Svoboda a Alois Šiška spatřili 3. ledna 1942 mezi 8. a 10. hodinou dopolední na horizontu pobřeží. Pozdě odpoledne téhož dne byl člun vyvržen na nizozemském pobřeží nedaleko obce Petten. Už v průběhu dne byl člun rozeznán také na pobřeží místními dětmi, které na pobřeží sbíraly vyplavené

---

⁷² VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/20, korespondence zpravodajská, protokol s W/O Pavlem Svobodou, č. j. 9916, 25. 5. 1945.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ RAJLICH, Jiří. Generálmajor v.v. Alois Šiška (1914-2003) [online]. 22. základna vrtulníkového letectva, © 2004-2014 [cit. 17.12.2017]. Dostupné z: <http://lznemest.army.cz/>

⁷⁵ SLÁDEK, Čestmír. Přežil svou smrt. Letectví a kosmonautika, roč. 70, číslo 1, s.18.

⁷⁶ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/20, korespondence zpravodajská, protokol s W/O Pavlem Svobodou, č. j. 9916, 25. 5. 1945.

dřevo.⁷⁷ Shromáždění obyvatelé pobřežní obce vytáhli plavidlo na břeh. Útrapy tři přeživších trosečníků byly konečně u konce.

7 Válečný zajatec

Jen chvíli poté, co místní vytáhli zbídačené vojáky na souš, objevili se příslušníci německé vojenské pobřežní hlídky. V tu chvíli se letci Sgt Šiška, Sgt Svoboda a F/O Ščerba stali oficiálně válečnými zajatci. Ostatky Josefa Mohra byly převezeny do nedalekého Bergenu u Almaaru, kde byly ve vojenské části hřbitova pochovány.⁷⁸

Všichni tři vážně zranění trosečníci byli na pokyn Němců holandskými obyvateli Pettenu na kolech a stavebních kolečkách přepraveni na strážnici pobřežní hlídky⁷⁹, kde jim česky mluvící německý lékař Dr. Braun⁸⁰, který před válkou studoval v Praze⁸¹, poskytl základní ošetření. Vzápětí, ještě v noci 3. ledna 1942, byla celá trojice převezena do námořní nemocnice v Alkmaaru, kde jim byla poskytnuta důkladnější zdravotní péče. Všichni tři utrpěli v mrazivých vodách Severního moře rozsáhlé omrzliny na končetinách, Sgt Svoboda a F/O Ščerba měli omrzliny 2. stupně doprovázené bolestivými puchýři, Šiškovy omrzliny dosáhly zčásti i 3. stupně, v důsledku čehož byla zvažována amputace jeho končetiny. Josef Ščerba byl navíc postižen sepsí levé nohy a pravé ruky. Na svá zranění a s nimi spojené obtíže vzpomínal pan Ščerba následovně: „Zpočátku to bylo nesmírně těžké. Měl jsem oteklé nohy plné hnisu, beznadějně rozpraskané rty [...] levé stehno a pravou ruku doslova posely hnisavé boláky. Hojily se velmi pomalu, bezmála půl roku. Až po třech měsících se mi podařilo postavit se jakžtakž na nohy. Omrzliny mi bolestivě zdeformovaly nohy, hlavně paty.“⁸² V důsledku pití většího množství mořské vody se letcům nevyhnuly ani značné zažívací obtíže. Ty byly jen zběžně zaléčeny.

V námořní nemocnici v Alkmaaru došlo také k prvnímu výsledku zajatých letců německým zpravodajským důstojníkem, který byl doprovázen překladatelem, jenž zajistil tlumočení do češtiny. V rámci výsledku byly zjišťovány především základní informace o zajatcích, jejich jméno, hodnost, národnost, pan Ščerba byl dotázán i na to, jak opustil Protektorát.⁸³ Vzhledem k přetrvávajícímu špatnému zdravotnímu stavu a bolestem letců byl jejich výslech po chvíli přerušen.

---

⁷⁷ Mezi oněmi dětmi byl i tehdy dvanáctiletý Thomas Zuyderland, který se od té doby stará o památku letců, udržuje hrob mjr. i. m. Josefa Mohra v Bergenu a od roku 1991 se stýkal s přeživšími členy posádky. Dodnes udržuje kontakt s jejich rodinami.

⁷⁸ Eva, dívka z fotografie, kterou měl Mohr na nočním stolku, ještě dlouhá léta po Druhé světové válce posílala každoročně na hrob v Bergenu věnec na paměť svého milého, který padl ve věku pouhých 26 let.

⁷⁹ ŠČERBA, Josef. Setkání po letech. Letectví a kosmonautika, roč. 68, číslo 15, s. 14.

⁸⁰ VHA. Fond: ČSL-VB XI, 2092/S/1/432, dopisy čs. válečných zajatců, dopis F/O Josefa Ščerby pro F/O Emila Palichleba, 22. 2. 1942.

⁸¹ BRICKHILL, Paul; NORTON, Conrad. Escape to Danger, s. 104.

⁸² SLÁDEK, Čestmír. Přežil svou smrt. Letectví a kosmonautika, roč. 70, číslo 1, s. 17-18.

⁸³ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s F/Lt Josefem Ščerbou č. j. 9781, 26. 10. 1944.

Už za čtyři dny, odpoledne 7. ledna 1942, byla celá trojice společně přesunuta do nemocnice Luftwaffe v Amsterdamu. Zde českoslovenští letci zůstali na společném pokoji pod stálým dohledem strážní necelých sedm týdnů. Nebyli však podrobena žádnému výslechu. Celkově byly zacházení a léčba v nemocnicích v Alkmaaru i Amsterdamu letci hodnoceny jako dobré a korektní.⁸⁴

V sobotu 14. února 1942 byli všichni tři znovu přemístěni, tentokrát vlakem do nemocnice Hohemark, která byla součástí transportního zajateckého tábora Dulag Luft v Oberurselu poblíž Frankfurtu nad Mohanem. Zde byli rozděleni a devět dnů strávili odděleně, na samostatných pokojích. Během těchto devíti dní byl F/O Ščerba vyslýchán celkem třikrát. Dva zpravodajští důstojníci se jej v angličtině a částečně i v němčině dotazovali na technické otázky týkající se radiostanice Marconi nebo na zvuková zařízení na anglických balónech. Pan Ščerba podle své výpovědi Němcům žádné informace neposkytl, ti ani nijak nenaléhali.⁸⁵ Stejně byli výslechům podrobena i Sgt Svoboda a Sgt Šiška - Němci jim kladli různé otázky ohledně vedení, struktury a zařízení peruti, využívaných přístrojů apod.⁸⁶ Na rozdíl od F/O Ščerby byli oba podrobena různým pohrůžkám: „*Nebyl jsem týrán, avšak bylo mi vyhrožováno, ačkoliv jsem byl těžce zraněn, abych si uvědomil, že jsem Čech a nyní v jejich zajetí a že mají způsoby, jak mě donutit k mluvení,*“⁸⁷ uvedl Alois Šiška po návratu ze zajetí. Ani přes pohrůžky však zajatci nepromluví. Důvodem rozdílného zacházení s nimi mohl být fakt, že F/O Ščerba byl důstojníkem, kdežto Sgt Šiška a Sgt Svoboda se řadili mezi poddůstojníky.

Poté, co byli neúspěšně vyslýcháni, byli všichni tři přemístěni mezi ostatní letce v zajetí, kteří pobývali v nemocnici. Zde s nimi bylo zacházeno stejně jako s běžnými zajatci z ostatních zemí. Dokonce jim bylo 22. února 1942 umožněno napsat dopisy do Británie. Všichni tři své dopisy adresovali kolegům z peruti, Sgt Svoboda a Sgt Šiška psali dřívějším velitelům letounu Sgt Šebelovi a Sgt Musálkovi, Josef Ščerba adresoval svůj dopis F/O Emilu Palichlebovi⁸⁸. Ve všech dopisech byly stručně popsány události předcházející jejich zajetí.

Zdravotní stav letců se zde pozvolna zlepšoval, a tak byli postupně předáváni do běžného zajateckého tábora. Tím se jejich osudy oddělily. Alois Šiška zůstal až do konce války v zajetí, Pavel Svoboda byl umístěn do tábora Stalag VIII-B v Lamsdorfu, odkud se několikrát pokusil o útek. To se mu nakonec podařilo a až do konce války byl součástí partyzánské skupiny na jižní Moravě. Po válce dokončil právnické vzdělání a v roce 1948 znovu emigroval, usadil se v Anglii, kde v roce 1993 zemřel.

---

⁸⁴ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s F/Lt Josefem Ščerbou č. j. 9781, 26. 10. 1944.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/20, korespondence zpravodajská, protokol s W/O Pavlem Svobodou, č. j. 9916, 25. 5. 1945.

⁸⁷ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s W/O Aloisem Šiškou, 20. 6. 1945.

⁸⁸ Emil Palichleb sloužil u 311. peruti RAF, 30. srpna 1943 tragicky zahynul při cvičném letu.

F/O Ščerba opustil nemocniční zařízení jako první, 7. dubna 1942 byl přemístěn do hlavní části tábora Dulag Luft a dalšího dne byl se skupinou čtyřiceti britských důstojníků odeslán do nově otevřeného zajateckého tábora Stalag Luft III v Saganu v Dolním Slezsku (dnes Żagań v Polsku).⁸⁹ Tento zajatecký tábor, který byl určen pro důstojníky letectva spojeneckých zemí v zajetí, spadal přímo pod velení Luftwaffe, německého válečného letectva. Areál tábora se dělil na několik částí, které byly od sebe nepropustně odděleny plotem pod elektrickým proudem. Celkem bylo v táboře během války internováno 10 494 spojeneckých letců pocházejících z dvanácti zemí.⁹⁰ Pan Ščerba byl umístěn v části tábora zvané East Camp, jednom z prvních dvou otevřených oddílů tábora. Zde strávil téměř celý rok, od dubna 1942 do 29. března 1943, kdy byl přesunut do novější části North Camp.⁹¹

K 2. srpnu 1942 byl Josef Ščerba povýšen do hodnosti Flight Leutnant (F/Lt) v RAF⁹², byl mu zvýšen plat z 27 na 32 říšských marek za každých 10 dnů.⁹³ Dostával také pravidelné osobní balíky Mezinárodního červeného kříže, které se také projeví na zlepšení nálady zajatců v táboře. Pan Ščerba zásluhy Mezinárodního červeného kříže vyzdvihl po válce ve své výpovědi: „*Jsem za všechno velmi vděčen této skvělé organizaci,*“ podotkl však také, že ne všichni zajatci dostávali své balíky tak pravidelně, kuřáci si navíc stěžovali na nedostatek cigaret.⁹⁴

Podmínky v zajateckých táborech byly velmi tvrdé. S Josefem Ščerbou i jinými Čechoslováky zde bylo většinou zacházeno stejně jako s jinými spojeneckými zajatci⁹⁵, existovaly však i výjimky – např. 5 zajatců z tábora Stalag Luft III, bylo předáno k výslechu pražskému gestapu.

Josef Ščerba se v průběhu svého pobytu v zajateckém táboře setkal minimálně s šestnácti československými důstojníky z řad RAF, mezi mnoha známými z 311. peruti např. také s F/Lt Emilem Bušinou, který vedl skupinu vojáků, s níž pan Ščerba opouštěl Francii. Čilé kontakty probíhaly mezi zajatci všech národností, nejinak tomu bylo v případě F/Lt Ščerby. Příkladem můžou být jeho styky s britským důstojníkem F/Lt Albertem Armstrongem⁹⁶, přezdívaným díky jeho tělesné konstrukci Shorty, který se později účastnil známého Velkého útěku a u jehož rodiny pan Ščerba po návratu ze zajetí krátkou dobu pobýval.⁹⁷ Další z osob, se kterou pan Ščerba udržoval spojení, byl australský letec

---

⁸⁹ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s F/Lt Josefem Ščerbou č. j. 9781, 26. 10. 1944.

⁹⁰ Stalag Luft 3 [online]. Muzeum obozów jenieckich Żagań, 2018 [cit. 11.02.2018]. Dostupné z: <https://muzeum.zagan.pl/stalag-luft-3/>

⁹¹ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s F/Lt Josefem Ščerbou č. j. 9781, 26. 10. 1944.

⁹² VHA. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-1945.

⁹³ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s F/Lt Josefem Ščerbou č. j. 9781, 26. 10. 1944.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ KUDRNA, Ladislav. Českoslovenští letci v německém zajetí 1940-1945, s. 20.

⁹⁶ Stíhač 268. peruti RAF, během Velkého útěku byl nějakou dobu na útěku, poté zadržen a vrácen do tábora Stalag Luft III. Zemřel v roce 1987.

⁹⁷ Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

a také žurnalista a spisovatel F/O Paul Brickhill, který po válce napsal celou řadu publikací o svých válečných zkušenostech. Ve své první knize *Escape to Danger* věnuje příběhu Josefa Ščerby, který zde vystupuje pod jménem Joe S, poměrně rozsáhlý prostor.⁹⁸ Jeho nejznámější kniha *The Great Escape* se stala předlohou stejnojmenného hollywoodského filmu.⁹⁹

Jednotvárný táborový život byl zpestřen celou řadou kulturních a sportovních příležitostí. V táboře byla knihovna, divadlo, zajatci měli možnost zdokonalovat své jazykové znalosti, angličtinu i ruštinu.¹⁰⁰ Výjimkou nebyla ani různá sportovní utkání, např. ve volejbale.¹⁰¹ To vše přispívalo ke zlepšení nálady zajatých letců.

Po celou dobu pobytu v zajateckém táboře v Saganu se F/Lt Ščerbovi dařilo udržovat písemnou komunikaci se svou sestrou Albínou Świerczynou, která žila v Katovicích.¹⁰² Dle vzpomínek Josefa Ščerby bylo udržování styků se sestrou velmi obtížné a nebezpečné, avšak díky Albíně získával důležité informace o své rodině: „*Pokud vím, rodiče ani příbuzní nebyli vyslýcháni gestapem, ani před 25. červencem* [1944, pozn. autora] *nebyli v koncentračním táboře,*“¹⁰³ uvedl po svém návratu ze zajetí. Tato informace však nebyla úplně pravdivá, manžel jeho sestry Albíny, novinář, byl odvezen do koncentračního tábora, ze kterého se nikdy nevrátil. Ostatní členové rodiny naštěstí zůstali přímé perzekuce ušetřeni, jeho rodiče a nejmladší bratr František nadále pobývali v Ráji, kde provozovali hostinec, bratr Karel Chobot pracoval ve vyhlášeném pražském Lippertově lahůdkářství v ulici Na Příkopě.¹⁰⁴

Sestra pana Ščerby vytrvale usilovala o osobní návštěvu svého bratra v zajateckém táboře, což zajisté vyžadovalo značnou dávku odvahy. Na komplikovanou a nebezpečnou cestu do Saganu, vzdáleného od Katovic asi 350 km, se vydala nejméně dvakrát.¹⁰⁵ První pokus o návštěvu bratra podnikla v prosinci 1942, plánovala ji jako vánoční překvapení. Navštívila velitele tábora Obersta Friedricha von Lindeiner-Wildau a obrátila se na něj s žádostí o povolení návštěvy. Přestože byl velitel mezi zajatci respektovaný, jelikož vždy postupoval v mezích stanovených Ženevskou úmluvou o zacházení s válečnými zajatci, ve věci návštěvy Albíně nevyhověl. Obdobný pokus učinila o rok později, v prosinci 1943, ani tehdy však nebyla její žádost Oberstem von Lindeiner-Wildau vyslyšena. Tentokrát se však Ščerbova odvážná sestra nenechala tak jednoduše odradit: „*...přesvědčila sympatického německého vojáka, aby ji vzal na objíždku kolem plotu v naději, že zahlédne svého bratra,*“¹⁰⁶ což se skutečně stalo. Zajatci, kteří zahlédli za

⁹⁸ BRICKHILL, Paul; NORTON, Conrad. *Escape to Danger*, s. 98-107.

⁹⁹ Paul Brickhill podstoupil před svým zajetím výcvik v RAAF a působil jako stíhač 92. peruti RAF. Po válce se živil jako spisovatel, zemřel v roce 1991.

¹⁰⁰ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s F/Lt Josefem Ščerbou č. j. 9781, 26. 10. 1944.

¹⁰¹ Válečné album Josefa Ščerby, 1937-1948 (2000).

¹⁰² VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s F/Lt Josefem Ščerbou č. j. 9781, 26. 10. 1944.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

¹⁰⁵ BRICKHILL, Paul; NORTON, Conrad. *Escape to Danger*, s. 107.

¹⁰⁶ BRICKHILL, Paul; NORTON, Conrad. *Escape to Danger*, 1946, s. 107 (překlad vlastní).

plotem sympatickou mladou ženu, na ni začali pískat a pokřikovat. Když F/Lt Ščerba rozeznal v dálce svou sestru, okamžitě se rozběhl k plotu a začal s ní hovořit. Kvůli poměrně velké vzdálenosti však musel vlastně křičet. Jeho přítel, australský letec Paul Brickhill závěr situace popsal takto: „*Shovívavý strážný, který na ně shlížel ze své strážní věže, jim dovolil pokračovat v rozhovoru přes plot tábora. Na deset minut se Joe cítil jako by byl zpět v Československu.*“¹⁰⁷ Jde vsudku o ojedinělou událost a důkaz neobyčejné osobní odvahy sestry pana Ščerby Albíny Świerczyny, jejíž čin byl velmi riskantní.

Již v minulých odstavcích byla zmíněna pravděpodobně nejznámější událost z prostředí zajateckých táborů vůbec. By jí Velký útěk, největší hromadný útěk ze zajateckého tábora v průběhu 2. světové války. Příprav na tuto akci se zúčastnilo asi 600 z 2000 zajatců North Campu Stalag Luft III,¹⁰⁸ včetně mnoha Čechoslováků, Josefa Ščerbu nevyjímaje.¹⁰⁹ Ten po válce vzpomínal, že jim při hloubení tunelů velice dobře posloužily pytlíky ze zásilek Mezinárodního červeného kříže, které využili k vynesení několika desítek tun písku a zeminy z vyhloubených tunelů.¹¹⁰ Pan Ščerba nebyl mezi 220 vytipovanými zajatci pro samotný útěk, měl vážné zdravotní problémy a uvažovalo se o jeho repatriaci. Proto se slosování o pořadí pro útěk nezúčastnil. Byl však v blízkém kontaktu s mnoha ze 76 zajatců, kteří v noci z 24. na 25. března 1944 utekli tunelem Harry z tábora.

Útěk následovala neočekávaná reakce ze strany Němců. V rozporu s Ženevskou úmluvou o zacházení s válečnými zajatci bylo prvních padesát dopadených popraveno příslušníky gestapa, přestože maximální trest, který mohl být zajatci dle úmluvy udělen, bylo 30 dnů detence v táborové věznici. Mezi popravenými byl i jeden Čechoslovák, Ščerbův spolubydlící z bloku, F/Lt Arnošt Valenta¹¹¹.

Popravy zajatců byly nařízeny nejvyššími představiteli Třetí říše, za vědomí Adolfa Hitlera, Reichsführera SS Heinricha Himmlera, říšského maršála a velitele Luftwaffe Hermanna Göringa nebo náčelníka OKW polního maršála Wilhelma Keitela, který o událostech vypovídal i před Norimberským tribunálem.¹¹² Proti rozhodnutí se marně pokoušel postavit generál Hans von Grävenitz, velitel Zajateckého úřadu.¹¹³ Konkrétní osoby, které byly určeny k popravě, pak vybíral osobně šéf KriPo SS-Gruppenführer Arthur Nebe.¹¹⁴ Zajatci určení k popravě byli oficiálně zastřeleni ve chvíli, kdy kladli odpor při zatýkání, většinou však byli gestapem přivezeni do blízkosti tábora a zde byli chladnokrevně popraveni. Hlavní strůjce vražd Arthur Nebe byl popraven 21. března 1945 za svůj podíl na Červencovém spiknutí a pokusu o atentát na Adolfa Hitlera. Podíl

---

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ KUDRNA, Ladislav. Českoslovenští letci v německém zajetí 1940-1945, s.269.

¹⁰⁹ Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Absolvent Vojenské akademie v Hranicích, před svým zajetím působil jako radiotelegrafista 311. bombardovací peruti, v Saganu byl jedním z hlavních organizátorů útěku, na útěku byl zatčen německou hlídkou. Skupina zadržенých letců byla příslušníky gestapa zastřelena poblíž tábora 31. března 1944. Několikrát byl posmrtně povýšen, naposledy do hodnosti podplukovníka i. m.

¹¹² KUDRNA, Ladislav. Českoslovenští letci v německém zajetí 1940-1945, s.274.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Tamtéž, s.277.

na vině za vraždy byl přičten u Norimberského tribunálu i Hermannu Göringovi, Wilhelmu Keitlovi a Ernstu Kaltenbunerovi, někdejšímu řediteli RSHA, pod jehož vedení spadala i KriPo a který vydal rozkaz k popravám (Befehl Sagan).¹¹⁵ Všichni tři byli odsouzeni k trestu smrti. V poválečných procesech bylo několik dalších důstojníků gestapa, kteří se podíleli na saganských vraždách, odsouzeno k trestu smrti nebo k dlouhým trestům vězení.

Další uprchlí zajatci, které se podařilo chytit, byli vráceni do zajateckého tábora a zde dostali standardní kázeňské tresty. Třem zajatcům se přes veškeré peripetie útek vydařil a vrátili se do Británie.

Hromadný útěk měl vliv i na zbytek vězňů v táboře, okamžitě došlo ke zostření jejich životních podmínek. Už den po útěku, 26. března 1944, byl při prohlídce celého tábora příslušníky vratislavského gestapa zatčen velitel tábora Stalag Luft III Oberst Friedrich von Lindeiner-Wildau, následně odsouzený vojenským soudem ke dvěma letům vězení.¹¹⁶ Následovala rychlá opatření: „*Do tábora přišel nový velitel, plukovník Braune. K očekávaným odvetným opatřením došlo několik dnů po jeho jmenování. Braune dal zrušit táborové divadlo, nařídil tři nástupy denně a zakázal potravinové balíčky Červeného kříže.*“¹¹⁷

Většina Čechoslováků v zajateckém táboře se těšila obstojnému zdraví.¹¹⁸ Avšak např. již dříve zmíněný F/Lt Bušina strávil několik měsíců v táborové nemocnici z důvodu sepse nohy. Závažnými zdravotními problémy trpěl i F/Lt Milan František Zapletal. Další z důstojníků, který měl potíže se zdravím, byl i notoricky známý útekář F/Lt Josef Bryks, který v zajetí vystupoval pod jménem Ricks (Rix), z 312. československé stíhací peruti. Tomu byla opakovaně, minimálně dvakrát, operována kýla.¹¹⁹ Zdravotní problémy Brykse byly důsledkem tvrdého zacházení a mučení ve věznici varšavského gestapa, kam se dostal kvůli spolupráci s odbojovou organizací Armija Krajowa, k níž se připojil po jednom z dřívějších útěků.¹²⁰

Zdravotní stav F/Lt Josefa Ščerby a jeho vývoj se zpočátku jevil jako nadějný, postupem času se však začaly znovu hlásit následky dřívějších zranění utrpených po pádu letounu Vickers Wellington KX-B do ledových vod Severního moře. Velké obtíže mu nadále způsobovaly problémy zažívacího ústrojí, především onemocnění tlustého střeva.

---

¹¹⁵ KUDRNA, Ladislav. Českoslovenští letci v německém zajetí 1940-1945, s.282.

¹¹⁶ KUDRNA, Ladislav. Českoslovenští letci v německém zajetí 1940-1945, s.278.

¹¹⁷ BRICKHILL, Paul. Noc nekryje uprchlíky, s. 151.

¹¹⁸ VHA. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence zpravodajská, protokol s F/Lt Josefem Ščerbou č. j. 9781, 26. 10. 1944.

¹¹⁹ Po válce Bryks sloužil v československém letectvu. V květnu 1948 zatčen, odsouzen ve vykonstruovaném procesu k 10 letům těžkého žaláře, v roce 1950 byl trest prodloužen o dalších 20 let. Zemřel v roce 1957 v nemocnici v Ostrově, kam byl převezen z uranového dolu Rovnost v Jáchymově po srdečním selhání. Příčina selhání je předmětem sporů.

¹²⁰ GIBŠ, Vojtěch. Nacisté ho mučili, ale ‚zavraždili‘ až komunisté. Pilotovi RAF Bryksovi puklo srdce před 60 lety [online]. Lidovky.cz, 11. 8. 2017 [cit. 11. 2.2018]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/naciste-ho-mucili-ale-zavraždili-ho-az-komuniste-legendarnimu-pilotovi-bryksovi-puklo-srdce-i08-/zpravy-domov.aspx?c=A170630_011306_lide_gib

Obzvláště od počátku roku 1944 se jeho zdravotní stav rychle horšil a vyžadoval lékařský zákrok, k němuž v prostředí zajateckého tábora nebyly vhodné podmínky.¹²¹ V průběhu roku 1944 byl proto v rámci výměn zajatců mezi nepřátelými státy navržen k repatriaci do Británie. Mezinárodní lékařská komise jej uznala vhodným pro repatriaci a v létě 1944 se, jako jeden z pouhých čtyř Čechoslováků (za celou válku), vydal na cestu zpět do Británie.¹²² Nejprve byl F/Lt Ščerba 15. července 1944 převezen do Heilagu Annaburg¹²³ v Sasku-Anhaltsku, který byl součástí Stalagu IV-D v Torgau. Zde byli v budově bývalé poddůstojnické školy koncentrováni ranění spojenečtí zajatci před jejich repatriací do Británie.

Následně byl v prvním zářijovém týdnu 1944 F/Lt Ščerba spolu s dalšími zajatci převezen vlakem do přístavu Sassnitz, odkud odplul do Trelleborgu, kam dorazil 9. září 1944. Poté cesta pokračovala do Göteborgu a odtud už lodí SS Drottningholm¹²⁴ do Liverpoolu, kam dopluli 16. září 1944.¹²⁵

8 Závěr války

Zajetí pro F/Lt Šcerbu konečně skončilo, útrapy však zdaleka u konce nebyly. Okamžitě po návratu do Británie byl převezen do vojenské nemocnice, kde jen dva dny poté, 18. září 1944, podstoupil neodkladnou operaci trávicí soustavy.¹²⁶ Ještě v nemocnici, 17. října 1944, byl Josefu Ščerbovi předán jeho druhý Československý válečný kříž 1939.¹²⁷ Zároveň převzal legitimaci prestižního spolku Goldfish Club, jehož členové přežili leteckou nehodu díky záchranné vestě nebo záchrannému člunu – dinghy. Po opuštění nemocnice nastoupil na dovolenou, kterou čerpal téměř měsíc. Trávil ji u rodiny svého přítele ze zajateckého tábora F/Lt Alberta Armstronga.

Bohužel již 25. října 1944 musel být F/Lt Ščerba znovu hospitalizován ve vojenské nemocnici na základně RAF Weeton v hrabství Lancashire, kde byl opět operován.¹²⁸ V tomto zařízení strávil 28 dnů.¹²⁹ Po opuštění nemocnice se vrátil k 311. československé peruti, která mezitím přešla pod vedení Coastal Command, velitelství pobřežního letectva. Zmíněná peruť v té době sídlila na základně RAF Tain v Ross-shire na severu Skotska, Josefu Ščerbovi bylo umožněno podstoupit zde pilotní výcvik. První teoretickou část absolvoval u výcvikové letky 311. perute a zakončil ji v lednu 1945.

---

¹²¹ SLÁDEK, Čestmír. Přežil svou smrt. Letectví a kosmonautika, roč. 70, číslo 1, s. 18.

¹²² KUDRNA, Ladislav. Českoslovenští letci v německém zajetí 1940-1945, s.303.

¹²³ VHA. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-1945.

¹²⁴ Válečné album Josefa Ščerby, 1937-1948 (2000).

¹²⁵ VHA. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-1945.

¹²⁶ SLÁDEK, Čestmír. Přežil svou smrt. Letectví a kosmonautika, roč. 70, číslo 1, s. 18.

¹²⁷ VHA. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-1945.

¹²⁸ Curriculum vitae, Praha, 1990.

¹²⁹ VHA. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-1945.

K základnímu leteckému výcviku nastoupil 26. února 1945 na základně RAF Torquay v Devonu.

Po absolvování leteckého výcviku 1. března 1945 mu byla udělena britská medaile The 1939-1945 Star a hned týden poté byl povýšen do hodnosti nadporučíka.¹³⁰

Již 17. března 1945 byl F/Lt Josef Ščerba přemístěn k No. 50 ITW na základnu RAF Bridgnorth v hrabství Shropshire. Výcvik pokračoval i po skončení válečného konfliktu na evropských bojištích. K 1. červnu 1945 došlo k dalšímu povýšení Josefa Ščerby, a to do hodnosti kapitána.

Následně byl F/Lt Ščerba 4. července 1945 přemístěn k závěrečné fázi výcviku k No. 28 Elementary Flying Training School ve Wolverhamptonu ve West Midlands. Zde byl jeho instruktorem F/Lt Josef Čermák, se kterým se F/Lt Ščerba znal již jak z předválečného období, tak ze svého dřívějšího působení u 311. bombardovací peruti. Několik letových hodin absolvoval také pod vedením F/O Davise.¹³¹ I přes celkově dobré výsledky nebyl výcvik bezproblémový. U F/Lt Ščerby se nadále projevovaly následky jeho dřívějších útrap, instruktor musel opakovaně zkrátit trasu výcvikového letu kvůli bolestem, které F/Lt Ščerba pociťoval. F/Lt Čermák dále ke stavu F/Lt Ščerby ve své zprávě uvedl: „Zaznamenal jsem, že bývá často unavený, ale zároveň jsem sledoval jeho postup jako uspokojující a viděl jsem velké nadšení, věřil jsem, že s přibývajícím zkušenostmi bude lépe zvládat výcvik.“¹³² I přes obtíže, která mu jeho dřívější zranění a onemocnění způsobovala, zvládl průběžný Progress Test velmi dobře. Avšak intenzivní výcvik se na zdravotním stavu F/Lt Ščerby dále podepisoval, čím dál častěji se cítil vyčerpaný a na konci července už nebyl schopen plně podstupovat výcvik. Proto jej nakonec nedokončil. Ve zprávě o přerušení kurzu v EFTS se uvádí: „Tento český důstojník a frekventant se dočasně považuje za neschopného pilotního výcviku, pravděpodobně kvůli jeho celkovému stavu po čtyřletém válečném zajetí v Německu. Proto se jeho další výcvik přerušuje s platností od 30. července 1945.“¹³³

Po opuštění pilotního kurzu se F/Lt Ščerba vrátil k 311. bombardovací peruti do Skotska, kde již byly v plném proudu přípravy k přesunu peruti zpět do Československa. Jednotka byla nejdříve dne 6. srpna 1945 přemístěna na základnu RAF Manston v hrabství Kent. Odtud letci postupně převáželi představitele exilového státního aparátu a pozemního personálu československého letectva ve Velké Británii zpět do vlasti. F/Lt Ščerba se do osvobozeného Československa vrátil až téměř 3 měsíce

---

¹³⁰ Tamtéž. ;

¹³¹ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. RAF Training Report, F/Lt Čermák's report, 27.7.1945.

¹³² VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. RAF Training Report, F/Lt Čermák's report, 27.7.1945 (překlad vlastní).

¹³³ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. RAF Suspension Report, 30. 7. 1945 (překlad vlastní).

po konci Druhé světové války, na palubě letounu Consolidated B-24 Liberator přistál na letišti v Praze-Ruzyni 19. srpna 1945.¹³⁴

Za svou bojovou činnost F/Lt Ščerba dále obdržel britská ocenění War Medal 1939-1945 a Air Crew Europe Star.

9 Znovu ve vlasti a konec působení v armádě

Po návratu do Československa začal kpt. Josef Ščerba, plný nadšení a pocitu štěstí z toho, že je opět ve své rodné vlasti, pracovat jako šifrový referent spojovacího oddělení na Velitelství letectva hlavního štábu v Praze.¹³⁵ Rychle se do nové funkce zapracoval a spolupracoval na organizování šifrové služby československého letectva. Ostatními důstojníky byly velmi ceněny jeho praktické zkušenosti z války, díky nimž přinášel mezi štábní důstojníky jiný úhel pohledu.

V prvních měsících po skončení války byl kpt. Ščerba oceněn dalšími československými vyznamenáními - 3. Československým válečným křížem 1939, Pamětní medailí československé armády v zahraničí se štítky Francie a Velká Británie a Československou medailí za zásluhy 1. stupně.¹³⁶ Dočkal se také dalšího povýšení. 1. ledna 1946 se stal štábním kapitánem, čímž nabyl první hodnost sboru vyšších důstojníků. K témuž datu byl zároveň přeložen do skupiny důstojníků z povolání.¹³⁷

Působení škpt. Ščerby na Velitelství letectva hlavního štábu záhy skončilo, ze své funkce byl uvolněn k 31. březnu 1946. Od 1. dubna nastoupil do kurzu pro spojovací důstojníky letectva v Chrudimi, který jej měl připravit na pozici spojovacího důstojníka Letecké vojenské akademie v Hradci Králové, která od podzimu 1945 začala připravovat nové důstojníky pro obnovené československé letectvo. Tento kurz škpt. Ščerba ukončil po pěti měsících, 30. září 1946, s velmi dobrým prospěchem.¹³⁸

Už dalšího dne, 1. října 1946, se zúčastnil zahájení nového akademického roku na VLA v Hradci Králové, kam nastoupil na pozici profesora a velitele spojovací sekce VLA a kde se vzápětí stal spojovacím důstojníkem 1. oddělení VLA. Zde se škpt. Ščerba opět setkal s mnoha svými spolubojovníky z Velké Británie. Mezi mnohými lze např. uvést plk. gšt. Karla Náprstka, tehdejšího velitele VLA, nebo mjr. Teodora Pospíšila, vedoucího

---

¹³⁴ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Místopřísežné prohlášení podle VV č. 80/1946 čl. 744.

¹³⁵ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Část II za rok 1945 (čistopis).

¹³⁶ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Místopřísežné prohlášení podle VV č. 80/1946 čl. 744.

¹³⁷ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Část I (čistopis).

¹³⁸ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Část I (čistopis).

profesora VLA, kteří za války působili jako navigátoři 311. bombardovací peruti RAF. Nelze opomenout také pplk. Vladimíra Nedvěda, MBE, DFC, bývalého pilota a později také velitele 311. bombardovací peruti, který se jako jeden z mála československých letců zúčastnil bojů proti Japoncům na Dálném východě, nebo mjr. Josefa Čermáka, velitele výcvikové peruti, který vedl pilotní výcvik Josefa Ščerby v posledních měsících války.

Přestože záznamy o VLA byly z velké části zničeny povodní v roce 2002 a personální složení akademie tak není dodnes zcela rozklíčováno¹³⁹, lze říct, že váleční letci působící v československých perutích RAF, a to zejména příslušníci 311. bombardovací peruti, tvořili převážnou většinu velitelského a profesorského sboru na akademii. Část důstojníků a rotmistrů zase dříve působila u 1. československé smíšené letecké divize operující v SSSR, další část profesorů, především se zaměřením na pozemní výcvik, byla tvořena důstojníky předválečné armády a částečně také důstojníky vojska Slovenského štátu.

Mezi akademiky se důstojníci zahraničního letectva těšili velkému respektu a mladí aspiranti k nim vzhlíželi jako ke vzorům. Zcela jiný postoj měli studenti akademie k profesorům z řad vojáků, kteří sloužili za 1. republiky. V roce 1939 uniformu odložili do skříní a po skončení války se opět stali profesionálními důstojníky. Pro ty vzniklo neoficiální posměšné označení „naftalíni“ podle kuliček naftalínu, které se vkládaly do kapes oblečení ve skříních jako ochrana proti molům.¹⁴⁰

Škpt. Ščerba na akademii vyučoval letecký styk a spojení, velel spojovací sekci VLA a byl spojovacím důstojníkem 1. oddělení štábu VLA. Ve své funkci si počínal velmi dobře, jak dokládá jeho hodnocení za rok 1946: „*Ve službě pilný, přímý, rázný, mimo službu kamarádský a družný, živý dobromyslný a skromný; Spolehlivý, samostatný a velmi dobrý velitel.*“¹⁴¹ Velmi kladně byly nadřizenými hodnoceny také intelektuální schopnosti škpt. Ščerby, kdy je vyzdvihován nejen jako odborník v leteckém spojení, ale také díky svému širokému rozhledu. O výše popisované skromnosti svědčí i to, že ve svém služebním záznamu uvádí znalost „pouze“ tří cizích jazyků: angličtiny, polštiny a němčiny, i když je známo, že na gymnáziu dosahoval nadprůměrných výsledků ve francouzštině¹⁴², kterou byl ještě v době svého zajetí v Německu schopen velmi dobře aplikovat v korespondenci.¹⁴³

Pravděpodobně i díky velmi dobrému hodnocení za rok 1946 byl Josef Ščerba již záhy jmenován velitelem zpravodajské letky a k 15. dubnu 1947 byl převelen z 1. oddělení štábu VLA k oddělení 3. Absolvoval také pilotní výcvik a stal se z něj aktivní letec.

---

¹³⁹ STROBACH, Michal. Absolventi Vojenské letecké akademie v Hradci Králové 1948-1951 a jejich osudy ve vývoji poválečné československé společnosti, s. 77.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 71.

¹⁴¹ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Část II za rok 1946 (čistopis).

¹⁴² ZAO-SOKA Karviná. Fond: Gymnázium Orlová, inv. č. 19, Hlavní protokol o zkouškách z dospělosti, 1937.

¹⁴³ VHA. Fond: ČSL-VB XI, 2092/S/1/432, dopis Josefa Ščerby slečně J. Thomas, 13. 8. 1942.

Josefu Ščerbovi se dařilo i v osobním životě. Krátce po Vánocích roku 1946, konkrétně 28. prosince, uzavřel v Hradci Králové sňatek s o 6 let mladší Emílií Sádlovou ze Stádlce na Tábořsku.¹⁴⁴ 24. července 1947 se jim narodil syn Zdeněk.

Už 1. srpna 1947 byl z funkce velitele akademie odvolán plk. gšt. Karel Náprstek, který byl nahrazen plk. Františkem Ryplem, čerstvým absolventem Nejvyšší vojenské akademie K. J. Vorošilova v Moskvě, který za války působil jako stíhač 310. československé a 307. polské peruti RAF, později také jako navigační důstojník 1. československé smíšené letecké divize v SSSR. Šlo o jednoho z prvních důstojníků VLA, který byl zároveň členem Komunistické strany Československa. Ke vstupu do KSČ přemlouval také další členy profesorského sboru: „*Muzikovi ho hned zvali na večeri jako za války v Anglii, kdy byl u nich „pečenej vařenej”, ale Rypl se vždycky na něco vymluvil a už k nim nikdy nepřišel. Navrhl totiž pplk. Muzikovi, aby vstoupil do komunistické strany, Muzika to odmítl a Rypl zřejmě už tehdy, půl roku před pučem, věděl, co se chystá, a nechtěl se kompromitovat stykem s nekomunisty,*“¹⁴⁵ vzpomínal na počátky Ryplova působení jeden z bývalých studentů VLA. Pro dokreslení situace stojí za zmínku, že plk. Rypl byl pplk. Jaroslavu Muzikovi¹⁴⁶ svědkem na svatbě.¹⁴⁷

S postupujícím časem se začali na akademii stále více prosazovat členové KSČ včele s osvětovým důstojníkem škpt. Gustavem Kuglerem.

Hodnocení škpt. Šcerby za rok 1947 dosáhlo opět stupně „velmi dobrý“, jednotlivé části hodnocení vyznívají ještě pozitivněji než v předchozím roce: „*Velmi dobrý a spravedlivý velitel, samostatný, energický, s dobrým vlivem na podřízené.*“¹⁴⁸ Vše se ale již brzy mělo změnit.

Nastaly nechvalně proslulé události února 1948, které se zanedlouho projeví i na chodu akademie. Ještě na začátku března 1948 byl Josef Ščerba povýšen do hodnosti majora letectva, 2. března mu bylo povoleno nosit odznak palubního radiotelegrafisty RAF. Spolu s ním se povýšení a povolení k nošení cizích odznaků dočkal z řad profesorů VLA např. škpt. Zdeněk Škarvanda.¹⁴⁹ Tato událost však patřila na dlouhou dobu k posledním, v rámci nichž se dostalo uznání bývalým válečným letcům. Následovala doba, kdy nové vedení armády plně uchopilo moc do svých rukou v duchu poúnorových změn. Už 28. února 1948 byl velitel akademie plk. Rypl 5. oddělením Hlavního štábu MNO

---

¹⁴⁴ ZAO – SOkA Karviná. Fond: Městský národní výbor Karviná, Přihlašovací karty obyvatel – policejní přihlášky a odhlášky, karton 22.; VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Šcerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Část I (prvopis).

¹⁴⁵ CHADIM, Václav A. Zemřel hrdina, čest jeho památce: Nekrolog generálmajora v. v. Jaroslava Muziky [online]. Neviditelný pes, 6. 2. 2001 [cit. 18.02.2018]. Dostupné z: http://archiv.neviditelnypes.lidovky.cz/clanky/10008_12_17_0.html

¹⁴⁶ Později odešel do zahraničí a pokračoval ve službě v RAF, v roce 1953 obdržel vysoké britské vyznamenání. Po roce 1990 povýšen do hodnosti generálmajora, zemřel v roce 2001 ve Velké Británii.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Šcerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Část II za rok 1947 (čistopis).

¹⁴⁹ STROBACH, Michal. Absolventi Vojenské letecké akademie v Hradci Králové 1948-1951 a jejich osudy ve vývoji poválečné československé společnosti, s. 98.

požádán o seznam „nespolehlivých“ důstojníků akademie, kteří měli být v první vlně politických čistek z armády odstraněni. V prvním seznamu z 29. února 1948 byli uvedeni tito profesori akademie: mjr. Svatopluk Janouch, mjr. Josef Stříbrný, mjr. Václav Jirouška, kpt. Václav Smejkal, por. Julius Viglaský, rtm. Maxmilián Brantál a npor. Ladislav Novotný. Další seznam nepohodlných z 2. března 1948 uváděl jména dalších tří profesorů: škpt. Jaromíra Daňka, por. Antonína Průchy a škpt. Bohumíra Krézka.¹⁵⁰ Profesori VLA, kteří se na těchto seznamech objevili, byli již před únorem 1948 vybráni jako politicky nejméně spolehliví, a to přesto – nebo právě proto – že většina z nich byla hrdiny s válečnými zkušenostmi a zásluhami. V seznamu z 2. března bylo k vyloučení doporučeno také 12 studentů akademie. Další vlna čistek mezi akademiky proběhla v srpnu, kdy bylo vyloučeno též 16 studentů.

Krátce po převzetí moci komunisty byl na VLA dosazen jeden ze sovětských poradců plk. N. J. Dobrynin, který měl na další vývoj akademie významný vliv. Někteří důstojníci akademie jej označovali za faktického velitele školy.¹⁵¹ Později v průběhu roku 1948 došlo k povýšení osvětového důstojníka Gustava Kuglera do hodnosti majora, povýšen byl k 1. září 1948 rovněž velitel akademie, nově brigádní generál František Rypl.

Do konce roku 1948 bylo z akademie vyloučeno dalších 41 studentů. Průběžně rovněž pokračovalo propouštění důstojníků a profesorů VLA, množila se zatčení, ale i odchody důstojníků do exilu. Začínalo být zřejmé, že důstojníci ze „západu“, kteří se nehodlají přizpůsobit novému režimu, budou muset dříve nebo později armádu nedobrovolně opustit. Nikdo z nich však netušil, jaké konsekvence bude jeho odchod mít, mohli být zatčeni, později odsouzeni, ale také mohlo vše proběhnout v tichosti. Mnozí z nich také zvažovali možnost odchodu ze zdravotních důvodů a to dřív, než budou z armády „odejít“. Jiní se rozhodli znovu opustit svou vlast, v případě nezdařeného útěku však na vojáky čekalo dlouholeté vězení, nebyl vyloučen ani trest smrti z důvodu, že byli považováni za vojenské zběhy.¹⁵² Před rozhodnutím stáli prakticky všichni „západáci“ v řadách armády, nejinak tomu bylo v případě mjr. Josefa Ščerby¹⁵³. Ten se však rozhodl v republice zůstat.

První dva důstojníci VLA opustili republiku již koncem března 1948, když se po ukončení řádné dovolené nepřihlásili zpět do služby.¹⁵⁴ V prvních měsících odcházeli do exilu především letci, jejichž manželky byly Angličanky. Ty většinou nejdříve odjely s dětmi do Anglie, následně se za nimi ilegálně vydali samotní důstojníci. K odchodu za hranice důstojníci často používali také dopravní prostředek jim vlastní, tedy letadlo.

---

¹⁵⁰ STROBACH, Michal. Absolventi Vojenské letecké akademie v Hradci Králové 1948-1951 a jejich osudy ve vývoji poválečné československé společnosti, s. 98.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 96.

¹⁵² Zákon 19/1885 ř. z., §183-205.

¹⁵³ Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

¹⁵⁴ STROBACH, Michal. Absolventi Vojenské letecké akademie v Hradci Králové 1948-1951 a jejich osudy ve vývoji poválečné československé společnosti, s. 112.

V rámci první vlny odchodů do zahraničí opustil Československo i osobní přítel mjr. Ščerby, mjr. Zdeněk Hanuš¹⁵⁵, dále např. dříve zmíněný velitel štábu VLA pplk. Teodor Pospíšil¹⁵⁶ nebo pplk. Vladimír Nedvěd MBE, DFC, který byl za zběhnutí odsouzen v nepřítomnosti k trestu smrti, v zahraničí se vrátil do řad RAF a zaznamenal další velitelské úspěchy.¹⁵⁷ Méně šťastný osud potkal kpt. Ondřeje Špačka, který byl zadržen při pokusu o útěk. Později byl začleněn do politického procesu s gen. RNDr. Karlem Janouškem (proces generál Karel Janoušek a spol.), velitelem československého letectva ve Velké Británii, a odsouzen k 10 letům těžkého žaláře.

Někteří důstojníci a rotmistři opustili republiku až po svém nedobrovolném odchodu z armády.

Ztráty v profesorském sboru musely být urychleně zaplněny, na školu nastoupili noví důstojníci, často znovu letci RAF neboli „západáci“, jak byli dále nazýváni. Mezi nově přichozími důstojníky byl také npor. Alois Šiška, Ščerbův spolubojovník a pilot jeho letounu, který se kvůli válečným zraněním vrátil do vlasti až na podzim roku 1947.¹⁵⁸ Nedostatek profesorů se projevoval i v tom, že profesori museli učit více předmětů, často také měli část úvazku na Škole důstojníků letectva v záloze v Pardubicích, kde od 1. října 1948 vyučoval letecké spojení také mjr. Josef Ščerba.¹⁵⁹

Vliv nového vedení státu i armády se odrazil i v hodnocení důstojníků za rok 1948. Nejinak tomu bylo i v případě mjr. Ščerby: „*Projevuje snahu o zvýšení voj. vzdělání, o politické vzdělání takový zájem neprojevuje, jen co musí. Přílišnou pokrokovou tendenci neprojevuje; Na podřízené má dobrý vliv, k jejich výchově a výcviku schopný. Je třeba aby si ještě doplnil patřičnou pokrokovou tendenci.*“¹⁶⁰ Stupeň kvalifikace mjr. Ščerby byl snížen z „velmi dobrá“ na „dobrá“. Celkově se hodnocení nejen jeho, ale i dalších¹⁶¹ zdá na první pohled ještě poměrně nadějně, avšak klíčové pasáže prosincového hodnocení podepsaného mjr. Kuglerem již jasně naznačovaly blízký vývoj: „*Postoj k lidově demokratickému zřízení, k vymoženostem národní a demokratické revoluce, k přátelství a spojenectví s SSSR do února dosti vlažný, po únoru kladný.*“¹⁶²

---

¹⁵⁵ Později se usadil v Austrálii, kde v roce 1982 zemřel, po roce 1990 byl in memoriam povýšen do hodnosti plukovníka.

¹⁵⁶ V průběhu vyšetřování byl označen za strůjce všech odchodů, jeho rodina již čekala v Británii. Po roce 1990 rehabilitován a povýšen do hodnosti plukovníka i. m.

¹⁵⁷ Generálporučík v. v. Vladimír Nedvěd, MBE, DFC byl očištěn a povýšen v roce 1991, také byl prezidentem vyznamenán Řádem Bílého lva, později se usadil v Austrálii, kde v roce 2012 zemřel.

¹⁵⁸ RAJLICH, Jirí. Generálmajor v.v. Alois Šiška (1914-2003) [online]. 22. základna vrtulníkového letectva, © 2004-2014 [cit. 17.12.2017]. Dostupné z: <http://lznemest.army.cz/>

¹⁵⁹ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Část I (prvopis).

¹⁶⁰ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Část II za rok 1948 (čistopis).

¹⁶¹ Prakticky stejné hodnocení obdržel i škpt. Miroslav Laštovka, kterého vzápětí potkal v armádě stejný osud.

¹⁶² VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Část II za rok 1948 (čistopis).

Do jeho hodnocení za rok 1947 bylo osobně velitelem letectva gen. Ing. Aloisem Vicherkem¹⁶³ dodatečně zapsáno: „*Budiž přihlédnuto k tomu, že popisující byli pro státní nespolehlivost zbaveni výkonu vojenské služby po únoru 1948.*“¹⁶⁴

Netrvalo příliš dlouho a přišla další vlna čistek v řadách důstojnického sboru československé armády. V důsledku prověrek provedených 5. oddělením Hlavního štábu bylo vybráno více než 2000 důstojníků a rotmistrů, z toho 137 letců RAF, kteří byli v prvních měsících roku 1949 odstraněni z armády. Mezi důstojníky, kteří byli nuceni v rámci této vlny čistek opustit vojenskou kariéru, byl i mjr. Josef Ščerba. Spolu s ním bylo v týž den z akademie odvoláno dalších 16 důstojníků, jeden z nich, por. Miroslav Vojnar (Weber)¹⁶⁵ na osudné dny na přelomu ledna a února 1949 vzpomíná takto: „... *byl 30. leden 1949 a bylo zakázané létání a já jsem sloužil na navigační sekci, protože jsem učil tu navigaci, meteorologii... Tam byl štábní kapitán Laštovka, který byl navigátorem v Anglii u třístadesátý a já mu říkám: „Mirku, podívej se po stole, zabal všechno, co si chceš vzít, dej si to bokem, je zakázané létání, to znamená, že za dva dny budem.“ To bylo 30. ledna. A on říkal: „No jo no.“ Bylo jednatřicátýho nic, 1. února nic a 2. února přijde z velitelství, my jsme tenkrát říkali příkazník ... [...] přišli jsme v deset hodin, stálo nás tam šestnáct, já byl poslední, protože jsem byl jenom poručíček tenkrát... a přišel tenkrát ještě plukovník Rypl [ve skutečnosti už několik měsíců brigádní generál] a Muzika, to byl podplukovník, mu podal hlášení: „Šestnáct je nastoupených...“ Říká: „Pánové, je mě líto, ale přišel rozkaz, že všichni, co sloužili v anglické armádě, tak musí odejít z armády... Dostáváte dovolenou s čekáním...“¹⁶⁶ Mjr. Josef Ščerba byl, kromě odeslání na „zvláštní dovolenou ze služebních důvodů“, což se v podstatě rovnalo jeho propuštění, téhož dne, 2. února 1949, rovněž vyloučen z řad aktivních letců.¹⁶⁷ Už 9. března 1949 mu bylo vydáno „*potvrzení k umístění v kterémkoliv resortu státní nebo veřejné správy.*“¹⁶⁸ Koncem března 1949 byl ze svazku československé armády definitivně uvolněn.*

Asi 250 důstojníků zasažených očistnými procesy, v rámci nichž byl k odchodu z armády donucen i mjr. Josef Ščerba, bylo v rámci „akce D“ bez soudního rozsudku internováno v táborech nucených prací. V následujících měsících, do konce roku 1951, byli z armády odstraněni v podstatě všichni „západáci“. V armádě zůstalo pouze 13 západních letců, přičemž po skončení války jich v armádě sloužilo více než 400. Generál Rypl byl později

---

¹⁶³ Rodák z Petřvaldu na Karvinsku, legionář, účastník Slezského odboje proti záboru polskému Těšínska v roce 1938, působil jako velitel československých leteckých jednotek na západní i východní frontě, poválečný velitel letectva. Ve své funkci začal spolupracovat s komunisty, přesto v roce 1950 pensionován a později pronásledován režimem.

¹⁶⁴ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Část II za rok 1947 (čistopis).

¹⁶⁵ Za války začal v Anglii navigátorský kurz u 311. peruti, absolvent 1. ročníku VLA, ve škole zůstal jako učitel. Po roce 1990 rehabilitován a povýšen do hodnosti plukovníka, zemřel v roce 2013. Jeho bratr byl genmjr. František Weber, někdejší velitel 310. stíhací peruti RAF.

¹⁶⁶ STROBACH, Michal. Absolventi Vojenské letecké akademie v Hradci Králové 1948-1951 a jejich osudy ve vývoji poválečné československé společnosti, s. 106.

¹⁶⁷ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Část I (prvopis).

¹⁶⁸ VHA. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949. Část I (čistopis).

povýšen do hodnosti generálmajora, vedl VLA až do jejího zániku v roce 1951, následně působil jako zástupce přednosta Leteckého výzkumného ústavu a později, v letech 1952-1954, jako jeho přednosta. Poté byl penzionován, zemřel v roce 1973. Gustav Kugler byl později povýšen do hodnosti podplukovníka, v letech 1957-1958 byl velitelem 19. letištního praporu v Náměšti nad Oslavou.

Podle vzpomínek dcery pana Josefa Ščerby bylo právě krátké poválečné období tím, na něž vzpomínal nejméně. Počáteční euforii z nově nabyté svobody jeho země zastínilo přinejmenším rozčarování a pocit velkého příkoří. Josef Ščerba to však dokázal překonat, přijmout jako fakt a žít dál v nových podmínkách.¹⁶⁹

10 Po propuštění z armády

Počátky působení mimo armádu byly pro tehdy jednatřicetiletého Josefa Šcerbu velmi těžké. Měl manželku a malého syna, o které se musel postarat. Jako bývalý voják vyhozený z armády nesl jakési stigma protirežimního živlu.

Nejprve krátce pracoval jako plánovač firmy Julius Meinl v Praze-Vysočanech¹⁷⁰, záhy však musel znovu změnit profesi, byl poslán do Žamberských lesů jako dřevorubec.¹⁷¹ Paní Šcerbová se synem Zdeňkem zatím zůstávali v jejich bytě v Hradci Králové. Josef Ščerba se vytrvale snažil o získání povolení k návratu do rodného okresu Karviná, kde stále žili jeho rodiče provozující i nadále pohostinství a kde měl mnoho známých a celkově dobré zázemí.

To se mu nakonec po opakovaných žádostech počátkem roku 1950 povedlo. V lednu téhož roku se Josef Ščerba se svou ženou a synem nastěhovali do Karviné k rodičům pana Ščerby, zpět do domu, kde vyrůstal. Tento dům také doznal nemalých změn, byl v roce 1949 rozšířen zejména z důvodu zlepšení technického vybavení pohostinství, které bylo v domě provozováno. Součástí přístavby byla také ložnice a kuchyně.¹⁷²

Hned po návratu do Karviné pan Ščerba nastoupil jako stavební dělník do Okresního stavebního podniku v Karviné.¹⁷³ Svými nadřízenými byl hodnocen velmi pozitivně, proto mu bylo umožněno absolvovat jednoroční dálkový kurs stavebních techniků v Liberci¹⁷⁴ a následně se stal stavebním technikem OSP Karviná. V roce 1957 vstoupil do KSČ, o rok později se stal ředitelem OSP Karviná. Tuto funkci však nevykonával příliš dlouho, na poslední listopadové schůzi rady Okresního národního výboru v roce 1958 byl zařazen bod Projednání kádrového obsazení místa ředitele Okresního stavebního podniku

---

¹⁶⁹ Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

¹⁷⁰ Přežil svou smrt (nepublikovaný rozhovor s p. Josefem Šcerbou), 80. léta 20. století.

¹⁷¹ Curriculum vitae, Praha, 1990.

¹⁷² ZAO-SOKA Karviná. Fond: Okresní národní výbor Karviná, inv. č. 1471, Přístavba šatny, jeviště a obytných místností v hostinci u Ščerby, 1949.

¹⁷³ Curriculum vitae, Praha, 1990.

¹⁷⁴ SLÁDEK, Čestmír. Přežil svou smrt. Letectví a kosmonautika, roč. 70, číslo 1, s. 18.

v Karviné¹⁷⁵ a už na další schůzi rady ONV, 11. prosince 1958, byl Josef Ščerba ze své funkce neprodleně odvolán a okamžitě nahrazen.¹⁷⁶

V průběhu 50. let se Josef Ščerba se svou první ženou Emilií rozvedl a následně se znovu oženil. Se svou druhou, o 10 let mladší ženou Vlastou, zdravotní sestrou, měl dceru Martu, která se narodila v roce 1958. S výchovou malé dcery vypomáhala pracujícím rodičům „Tonka“, Slovenka, která dříve pracovala v nemocnici jako uklízečka, ale po úrazu už nemohla své zaměstnání dále vykonávat. Paní Ščerbová jí tak alespoň pomohla vyrovnat se s obtížnou situací. Dcera pana Ščerby, doc. Chromá, na ni dodnes velmi ráda vzpomíná: „Byla to úžasná žena, neuměla číst ani psát, ale měla tu vrozenou inteligenci.“¹⁷⁷ „Tonka“ u rodiny Ščerbových také bydlela a zůstala u nich až do své smrti.

Po celá 50. léta byl Josef Ščerba sledován Státní bezpečností, ta na něj postupně vedla minimálně dva spisy. První ze svazků s krycím názvem Letka, ukončený a archivovaný 13. dubna 1956, se řadil mezi osobní operativní svazky.¹⁷⁸ Ty byly vedeny proti osobě „podezřelé z provádění protistátní činnosti, na základě již prověřených poznatků“.¹⁷⁹ Spis byl veden a uložen 2. odborem ostravské krajské správy StB. Druhý svazek byl registrován 16. června 1958 okresním oddělením StB v Karviné, tentokrát šlo o evidenční svazek, který měl sloužit k „prověřování státně bezpečnostních signálů a poznatků.“¹⁸⁰ Tento typ svazku byl veden na osoby, u nichž orgány StB shledávaly náznaky protistátní činnosti, které si vyžadovaly důkladné prošetření. Doba prověřování těchto náznaků byla stanovena na 6 měsíců s možností dalšího prodloužení, což byl také příklad svazku proti Josefu Ščerbovi, který byl aktivní nejméně rok.¹⁸¹ Pan Ščerba rovněž později vzpomínal, že až do roku 1960 byl sledován a jeho korespondence byla kontrolována.¹⁸²

Od května 1959 pan Ščerba pracoval jako stavební technik investičního odboru na Elektrárně IX. sjezdu KSČ Karviná.¹⁸³ V průběhu práce v elektrárně absolvoval tříleté dálkové studium stavební průmyslové školy. V roce 1963 došlo k reorganizaci v sektoru energetiky a Josef Ščerba pokračoval na své pozici v Elektrárně Suchá, v rámci nově vzniklých Ostravskokarvinských elektráren. Podle vzpomínek jeho tehdejších spolupracovníků byl velmi pracovitý, skromný, klidný, rozvážný, pečlivý a schopný,

---

¹⁷⁵ ZAO-SOkA Karviná. Fond: Okresní národní výbor Karviná, Zápisy ze schůzí rady 1957-1960, inv. č. 1234, Projednání kádrového obsazení místa ředitele OSP v Karviné.

¹⁷⁶ ZAO-SOkA Karviná. Fond: Okresní národní výbor Karviná, Zápisy ze schůzí rady 1957-1960, inv. č. 1260, Odvolání Josefa Ščerby z funkce ředitele Okresního stavebního podniku.

¹⁷⁷ Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

¹⁷⁸ ABS. Archivní protokol operativních svazků (00001-02761). 1. zvláštní odbor KS MV Brno. 30. 8. 1955, registrační č. 9494.

¹⁷⁹ ŽÁČEK, Pavel. „Socialismus, to je především evidence.“ Sborník archivu bezpečnostních složek. Praha: ABS, 2011, číslo 9, s. 218.

¹⁸⁰ ŽÁČEK, Pavel. „Socialismus, to je především evidence.“ Sborník archivu bezpečnostních složek. Praha: ABS, 2011, číslo 9, s. 218.

¹⁸¹ ABS. Protokol registrace skupinových, osobních, agenturně pátracích, evidenčních, objektových a věcných operativních svazků (00001-00957). 1. zvláštní oddělení KS MV Ostrava. 5. 6. 1958, r. č. 268.

¹⁸² Curriculum vitae, Praha, 1990.

¹⁸³ Rozhovor s panem Stanislavem Vincourem, Český Těšín, 8. 11. 2017.

vždy ochotný pomoci nejen v zaměstnání, ale i mimo ně, např. při stěhování.¹⁸⁴ Jeho přítel a kolega z elektrárny pan Stanislav Vincour vzpomíná, že trvalo několik let, než jim pan Ščerba začal vyprávět o svých válečných zkušenostech, a že to pro něj i pro ostatní tehdy přítomné bylo velikým překvapením. Obdobně na několik svých setkání s panem Josefem Ščerbou později vzpomínal i pplk. Ing. Vlastimil Březina, který jej poznal až v 70. letech.¹⁸⁵ Pan Ščerba věnoval svůj volný čas nejen své rodině, ale také svým kolegům ze zaměstnání: „*Trávili jsme společné chvíle volna, jezdili jsme jeho malým fiatem do Ostravy na fotbal na Baník. Dokonce si vybavuju, jak mi přes své kamarády sehnal pingpongové míčky až z Anglie,*“ vzpomínal po letech skaut a nadšený hráč stolního tenisu pan Vincour.¹⁸⁶

V druhé polovině 60. let došlo k dočasnému všeobecnému uvolnění poměrů v Československu. Bylo opět možné připomínat zásluhy československých vojáků a letců ze západu. V roce 1965 tak pan Josef Ščerba obdržel Pamětní medaili k 20. výročí osvobození ČSSR. V roce 1967 pak pana Ščerbu navštívil jeho válečný přítel z Velké Británie Albert Armstrong, s nímž celou dobu po válce udržoval písemný styk. Společně se svými ženami navštívili Nízké Tatry a další místa Československa.¹⁸⁷

V elektrárně pan Ščerba pracoval až do roku 1971, kdy začal působit na Městském národním výboru v Karviné jako vedoucí komise požární ochrany a civilní obrany. V rámci své práce měl na starost mimo jiné i místní sbory požární ochrany. Na spolupráci s ním dodnes velmi kladně vzpomíná starší generace karvinských dobrovolných hasičů: „*Byl velice oblíben pro svůj profesionální přístup k úkolům jak na úseku civilní obrany, tak hlavně požární ochrany, kde dokázal dle finančních možností městského a okresního národního výboru Karviná vybavit dobrovolné požární sbory patřičnou požární technikou a hlavně požárními vozidly,*“ vzpomíná dodnes Josef Kunz, bývalý starosta a současný kronikář Sboru dobrovolných hasičů Karviná-Hranice.¹⁸⁸ Na karvinském MěNV pan Ščerba působil až do prosince roku 1976, kdy v 59 letech odešel do důchodu.¹⁸⁹ I v důchodovém věku pokračoval v práci na MěNV, později krátkou dobu pracoval jako řidič pro léčebnu zdravotně postižených dětí v Karviné-Darkově.¹⁹⁰

Dalšího uznání za válečnou činnost se panu Ščerbovi dostalo v roce 1983, kdy mu bylo uděleno ocenění Zasloužilý bojovník proti fašismu.

---

¹⁸⁴ Rozhovor s panem Stanislavem Vincourem, Český Těšín, 8. 11. 2017.

¹⁸⁵ CHROMÁ, Martina. Josef Scerba Memorial plaque unveiling [online]. Free Czechoslovak Air Force, 12. 6. 2016 [cit. 02.12.2017]. Dostupné z: <https://fcfa.com/2016/06/12/josef-scerba-memorial-plaque-unveiling/>

¹⁸⁶ JANUSZEK, Tomáš. Rodina a přátelé si připomněli 100. narozeniny válečného hrdiny Josefa Ščerby [online]. Karvinský a havířovský deník, 13. 3. 2017 [cit. 02.12.2017]. Dostupné z: https://karvinsky.denik.cz/zpravy_region/rodina-a-pratele-si-pripomneli-100-narozneniny-valecneho-hrdiny-josefa-scerby-20170313.html

¹⁸⁷ Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

¹⁸⁸ Rozhovor s panem Josefem Kunzem, Karviná, 24. 11. 2017.

¹⁸⁹ Curriculum vitae, Praha, 1990.

¹⁹⁰ Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

V roce 1985 se manželé Josef a Vlasta Ščerbovi odstěhovali do Kutné Hory, odkud paní Ščerbová pocházela. Paní Vlasta Ščerbová zemřela 26. ledna 1987 ve věku pouhých 59 let. Po smrti své manželky se pan Ščerba přestěhoval do Prahy, kde pomáhal dceři Martě s výchovou svých dvou vnoučat.¹⁹¹

Přišel listopad roku 1989 a s ním změna režimu v Československu. Ta přinesla i nový pohled na veterány Druhé světové války, kteří sloužili v armádách západních spojenců, tedy i na bývalé letce RAF. Pan Ščerba byl, stejně jako většina jeho spolubojovníků, plně právně a morálně rehabilitován a byla mu přiznána hodnost plukovníka ve výslužbě. Dále mu bylo uděleno několik ocenění, např. medaile Za zásluhy o ČSLA a Čestný odznak československého vojenského pilota.¹⁹² Pro mnoho přátel pana plk. Ščerby přišla tato změna až příliš pozdě, po více než 45 letech od konce války řady veteránů velice prořídly. To si pan Ščerba uvědomoval, a také proto se účastnil mnoha akcí pro připomínku kamarádů, kteří se velkých změn po roce 1989 nedožili. Příkladem je odhalení památníku Deska pěti v Chocni v roce 1990, kde je připomínán také Ščerbův spolubojovník Rudolf Skalický, který zahynul v troskách potápějícího se Wellingtonu KX-B na sklonku roku 1941. Po zbytek svého života se pan Ščerba účastnil různých setkání veteránů, navštěvoval pietní akce a také navštěvoval své spolubojovníky a přátele v zahraničí. V září 1991 se zúčastnil velkého setkání československých válečných letců, včetně těch, kteří odešli po roce 1948 do druhého exilu. Setkal se zde s dalšími přeživšími z letounu KX-B, Aloisem Šiškou a Pavlem Svobodou. Společně se také v pražském hotelu Jalta potkali s panem Thomasem Zuyderlandem, který patřil k dětem, kteří trojici přeživších pomohl 3. ledna 1942 vytáhnout z vod Severního moře. Při setkání padl slib, že se příští rok setkají v Nizozemsku, v zemi, kde Thomas Zuyderland žil.¹⁹³ Již dříve v témže roce pan Ščerba navštívil Pavla Svobodu a další své přátele v Londýně.

Na jaře dalšího roku, na přelomu dubna a května 1992, se pan Ščerba vydal autobusem do Nizozemska, kde strávil několik dnů u pana Zuyderlanda. Pan Šiška využil pohostinství u svých známých, pan Svoboda se kvůli špatnému zdraví do Nizozemska nevydal. Společně navštívili místa, kde před půl stoletím jejich záchranný člun vyplavilo moře. Vzdali také hold svému příteli Josefu Mohrovi, který neměl štěstí a na břeh se již živý nedostal. Navštívili bergenský vojenský hřbitov, kde položili květiny a zapálili svíčky na hrobu mjr. i. m. Mohra.¹⁹⁴

Později se pan Ščerba zúčastnil několika akcí na památku plk. v. v. JUDr. Pavla Svobody, svého spolubojovníka, který zemřel 8. ledna 1993 v Londýně a je pochován na vojenském hřbitově v Brokwoodu.

Pan Ščerba se vracel i do rodného regionu: „*Jezdím nejméně 1x za čtvrtletí do polského Cieszyna za sestrou, která ve svých 85 letech je čilejší než já ve svých 77,*“¹⁹⁵ navštěvoval

---

¹⁹¹ Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

¹⁹² Curriculum vitae, Praha, 1990.

¹⁹³ ŠČERBA, Josef. Setkání po létech. Letectví a kosmonautika, roč. 68, číslo15, s.14.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Dopis pana plk. Josefa Ščerby panu Stanislavu Vincouroví, 3. 11. 1994.

také rodinu svého syna Zdeňka a několikrát ročně zavítal ke svým přátelům do Českého Těšína. Kromě péče o rodinu a setkávání s přáteli a dalšími veterány našel pan Ščerba velké zalíbení také v poznávání různých zákoutích Prahy. Často jezdil tramvají až na konečnou a procházel různé části města, takže je později znal téměř dokonale.¹⁹⁶ I přes postupně se zhoršující zdraví se pan Ščerba nadále účastnil setkání se svými přáteli – bývalými letci. Postupně však čím dál častěji pociťoval zdravotní problémy, částečně šlo o následky válečných zranění, k nimž se připojovala onemocnění typická pro vyšší věk.¹⁹⁷

Pan plk. v. v. Josef Ščerba zemřel v Praze 16. listopadu 2000 ve věku 83 let. Je pochován v rodinném hrobě v Karviné-Ráji.

11 In memoriam

Na kraji nizozemské obce Petten, poblíž místa, kde byl 3. ledna 1942 rozbouřeným Severním mořem po šesti dnech vyvržen člun se třemi přeživšími členy posádky letounu Vickers Wellington Mk.IC s kódovým označením KX-B, byl 17. října 2012 odhalen památník připomínající tyto hrdiny. Za projektem stáli především příslušníci 222. výcvikové letky z Náměště nad Oslavou, která nese čestný název „Šišková“ podle kapitána letounu KX-B, dále pak dcera generálmajora Šišky paní Dagmar Johnson-Šišková a pan Roel Rijks. Slavnostního odhalení památníku se kromě rodinných příslušníků šesti členů posádky letounu KX-B zúčastnili také velitel Vzdušných sil Armády České republiky brig. gen. Jiří Verner, velvyslanec České republiky v Haagu JUDr. Jaroslav Horák, představitelé ozbrojených sil Slovenska, Nizozemska a Velké Británie, zástupci obce Petten, ale i přímí aktéři tehdejších událostí – tři z dětí, v současnosti již v důchodovém věku, které pomáhaly letcům na souš. Velitel českého letectva brig. gen. Verner ve své slavnostní řeči zdůraznil důležitost této vzpomínkové akce: *„Společně si připomínáme členy posádky bombardovacího letounu Vickers Wellington, kteří zůstali věrni svým ideálům, své vlasti. Na jejich hrdinství a odhodlanost při výkonu služby nikdy nezapomeneme. To je naše vojenská současnost, naše povinnost – úcta k tradicím a hrdinství našich předchůdců.“*¹⁹⁸

V Karviné, městě, ve kterém Josef Ščerba vyrůstal a také prožil značnou část svého života v dospělosti, však byly – i díky skromnosti tohoto člověka – osudy a válečné hrdinství pana Ščerby známy jen hrstce lidí. Kronikáři Sboru dobrovolných hasičů v Karviné-Hranicích panu Josefu Kunzovi nebyla tato situace lhostejná, a tak se v druhé polovině roku 2014 zrodil plán na to, jak plk. Josefa Ščerbu připomenou nejen mladé generaci

---

¹⁹⁶ Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

¹⁹⁷ Dopis pana plk. Josefa Ščerby panu Stanislavu Vincouroví, 20. 10. 2000.

¹⁹⁸ TRÍLETÁ, Štěpánka. KX-B neodpovídá [online]. Ministerstvo obrany ČR, 19. 10. 2012 [cit. 20.11. 2017]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/kx-b-neodpovida-75795/>

a jak ho ocenit za jeho válečné zásluhy, ale také za velký díl práce pro rozvoj města Karviné, konkrétně v oblasti týkající se hasičských sborů.

Vypracoval a podal tedy jménem Sboru dobrovolných hasičů Karviná-Hranice návrh Městu Karviná na ocenění tohoto skromného hrdiny. Jeho akce byla úspěšná. V květnu 2015 byl pan Ščerba nejprve spolu s dalšími šesti veterány Druhé světové války posmrtně oceněn Pamětní medailí města Karviné u příležitosti 70. výročí osvobození tohoto města. Na podzim téhož roku, konkrétně 5. listopadu 2015, pak bylo plk. Josefu Ščerbovi uděleno čestné občanství statutárního města Karviné in memoriam za aktivní účast v bojích během Druhé světové války a za přínos pro rozvoj města Karviné. Slavnostního převzetí dekretu o udělení této pocty z rukou primátora Karviné Tomáše Hanzela se za rodinu pana Ščerby zúčastnila jeho dcera doc. PhDr. Marta Chromá, Ph.D., spolu s dvěma vnučkami pana plukovníka.¹⁹⁹

O několik měsíců později, v sobotu 4. června 2016, byla na restauraci U Ščerby, na domě, kde plk. Ščerba vyrůstal a kde strávil i podstatnou část poválečné epochy, odhalena pamětní deska připomínající tohoto hrdinu. Slavnostního odhalení desky se zúčastnili dcera pana plukovníka doc. PhDr. Marta Chromá, Ph.D., jeho syn JUDr. Zdeněk Ščerba a další rodinní příslušníci, ale i zástupci dobrovolných hasičů a další pamětníci. Hlavní řeč pronesl Josef Kunz, kronikář Sboru dobrovolných hasičů Karviná-Hranice a iniciátor udělení čestného občanství panu plk. Josefu Ščerbovi.²⁰⁰

U příležitosti nedožitých 100. narozenin plk. Ščerby se 11. března 2017 uskutečnila vzpomínková akce v prostorách restaurace U Ščerby spojená s kladením věnců k pamětní desce. Akce se zúčastnila rodina a velké množství přátel, známých a spolupracovníků plk. Josefa Ščerby. Dorazil i blízký přítel pana Ščerby, tehdy pětáosmdesátiletý, pan Stanislav Vincour, významný těšínský skaut, který se s ostatními podělil o své vzpomínky na tuto osobnost.²⁰¹

Jméno plk. Josefa Ščerby je od 13. listopadu 2017 zvěčněno také na podstavci památníku Okřídlený lev v Praze na Klárově.²⁰²

---

¹⁹⁹ JANUSZEK, Tomáš. Rodina válečného hrdiny Josefa Ščerby převzala dekret o čestném občanství [online]. Karvinský a havířovský deník, 6. 12. 2015 [cit. 30.11.2017].

Dostupné z: https://karvinsky.denik.cz/zpravy_region/rodina-valecneho-hrdiny-josefa-scerby-prevzala-dekret-o-cestnem-obcanstvi-20151206.html

²⁰⁰ CHROMÁ, Martina. Josef Scerba Memorial plaque unveiling [online]. Free Czechoslovak Air Force, 12. 6. 2016 [cit. 02.12.2017]. Dostupné z: <https://fcfa.com/2016/06/12/josef-scerba-memorial-plaque-unveiling/>

²⁰¹ JANUSZEK, Tomáš. Skromný válečný hrdina by se dožil 100 let. Karvinský a havířovský deník. Karviná. 14. 3. 2017, s. 3.

²⁰² Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

Závěr

Doposud bylo o panu Šcerbovi publikováno pouze několik krátkých článků, které se většinou zaměřovaly především na období pádu letounu KX-B a následující strastiplné dny strávené v záchranném člunu.

Neméně zajímavé však byly i další okamžiky života pana Šcerby, ať už roky v zajetí, v poválečném Československu, ale i v době pro něho nelehké, po nástupu komunistů k moci.

Z obdivuhodného životního příběhu popsaného v mé práci je zřejmé, že pan Šcerba může být vzorem všem, kteří ctí ideály svobody a oddanosti, a to nejen díky svým nesporným zásluhám na bojištích Druhé světové války, ale i mimo ně. Ze vzpomínek jeho přátel i z archivních dokumentů je zřejmé, že to byl člověk mimořádných morálních kvalit, i přes všechny okolnosti byl vždy čestný, pracovitý a velmi skromný. S úctou na něj vzpomínají všichni lidé, kteří ho osobně znali a s nimiž jsem měl možnost se setkat.

Povahové vlastnosti pana plukovníka skvěle popisuje a vystihuje vzpomínka pana pplk. Ing. Vlastimila Březiny: *„Pana Josefa Šcerbu jsem osobně znal. V době, kdy ještě v důchodovém věku v 70. letech pracoval na úseku zvláštních úkolů a civilní obrany u Městského národního výboru v Karviné, jsem se s ním služebně setkával. Protože jsem v té době přečetl knížku Aloise Šišky „KX-B neodpovídá“, tak jsem věděl o existenci telegrafisty se jménem Josef Šcerba a že pochází z Karviné. Tak jsem se pana Šcerby ptal, zda je to jeho příbuzný. On mi odpověděl, že ne. „A znáte ho?“ zeptal jsem se. A on na to, že ano. Tak se ptám, kdo to tedy je? A on po váhání tiše řekl: „Já“. To mě ohromilo. Požádal jsem jej tedy, aby mi vypravoval o svých válečných zážitcích, ale dlouho se mi jej nedařilo přemluvit. Vždy říkal: „Ale to už je dávno, to už ani není pravda“. Až po několikáté návštěvě se mi jej podařilo přemluvit. Pan Šcerba potom udělal překapávanou kávu (myslím, že ten přístroj na kávu měl asi ještě z Anglie) a vyprávěl mi celý svůj příběh. Ani jsem nedutal. Kam se hrabe nějaká kniha nebo film proti osobní výpovědi přímého aktéra těch událostí. [...] Jsem hrdý na to, že jsem jej znal. Byl to nesmírně laskavý pán s vybraným chováním, velmi inteligentní a pracovitý člověk, tichý, skromný, přívětivý.“²⁰³*

Jsem také velmi rád, že jsem se díky svému dědečkovi panu Josefu Kunzovi mohl podílet na přípravě návrhu na udělení čestného občanství i samotného slavnostního předání dekretu o jeho udělení do rukou rodiny pana plukovníka. Následně jsem měl možnost zúčastnit se i ceremoniálu odhalování pamětní desky panu plk. Šcerbovi v Karviné-Ráji i setkání k připomenutí 100. výročí jeho narození. Měl jsem tak možnost poznat velmi mnoho lidí, kteří tohoto skvělého muže znali osobně.

---

²⁰³ CHROMÁ, Martina. Josef Scerba Memorial plaque unveiling [online]. Free Czechoslovak Air Force, 12. 6. 2016 [cit. 02.12.2017]. Dostupné z: <https://fcfa.com/2016/06/12/josef-scerba-memorial-plaque-unveiling/>

Při přípravě této práce jsem se setkal s mnoha úžasnými lidmi a objevil další, v podstatě neznámé, obdivuhodné lidské osudy, které by jistě také stály v budoucnu za pečlivější prozkoumání. Právě zde vidím možnost dalšího pokračování mé práce. Téměř každá obec má své hrdiny, kteří v období nesvobody nasazovali své životy a o nichž v dané lokalitě mnohdy nikdo neví. Myslím, že by měli být připomínáni i dnes, více než 70 let od konce Druhé světové války. Měli bychom si vážit těchto osobností, které stále žijí mezi námi, ale i těch, kteří už příběhy sami vyprávět nemohou.

Jsem velice rád za vše, co jsem se při přípravě této práce naučil, a věřím, že zkušenosti získané v průběhu zpracování tématu v budoucnu nejspíše využiji.

Seznam zkratek

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AFC	Air Force Cross (Kříž vzdušných sil)
CAF	Czechoslovak Air Force (Čs. letectvo, před připojením k RAF)
ČSLA	Československá lidová armáda
ČSSR	Československá socialistická republika
DFC	Distinguished Flying Cross (Záslužný letecký kříž)
Dulag Luft	Durchgangslager der Luftwaffe (transportní tábor pro letce)
EFTS	Elementary Flying Trainig School (škola základního leteckého výcviku)
Gestapo	Geheime Staatspolizei (tajná státní policie)
gšt.	generálního štábu
Heilag	Heimkehrerlager (repatriační tábor)
IFF	identification friend or foe (identifikace vlastní-cizí)
i. m.	in memoriam (posmrtně)
ITW	Initial Training Wing (základní výcvikové křídlo)
KriPo	Kriminalpolizei (kriminální policie)
KSČ	Komunistická strana Československa
MBE	Member of The Most Excellent Order of the British Empire (člen Řádu Britského impéria – 5. třída)
MěNV	Městský národní výbor
MNO	Ministerstvo národní obrany
MO	Ministerstvo obrany
NJG	Nachtjagdgeschwader (noční stíhací eskadra)
OKW	Oberkommando der Wehrmacht (Vrchní velitelství ozbrojených sil)
ONV	Okresní národní výbor
OSP	Okresní stavební podnik
OTU	Operation Training Unit (operační výcviková jednotka)
RAAF	Royal Australian Air Force (Australské královské letectvo)
RAF	Royal Air Force (Britské královské letectvo)
RCAF	Royal Canadian Air Force (Kanadské královské letectvo)
RSHA	Reichssicherheitshauptamt (Hlavní říšský bezpečnostní úřad)
SS	Schutzstaffel (Ochranný oddíl – ozbrojená složka nacistické strany)
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
Stalag Luft	Stammlager Luft (kmenový tábor pro zajaté letce)
StB	Státní bezpečnost
VHA	Vojenský historický archiv
VLA	Vojenská letecká akademie v Hradci Králové
VLU	Vojenské letecké učiliště v Prostějově
v. v.	ve výslužbě
WAAF	Women's Auxiliary Air Force (Ženské pomocné letecké sbory)
ZAO-SOKA	Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv

Prameny a literatura

Prameny

Archiv bezpečnostních složek. Archivní protokol operativních svazků (00001-02761).
1. zvláštní odbor KS MV Brno. 30. 8. 1955, registrační č. 9494.

Archiv bezpečnostních složek. Protokol registrace skupinových, osobních, agenturně
pátracích, evidenčních, objektových a věcných operativních svazků (00001-00957).
1. zvláštní oddělení KS MV Ostrava. 5. 6. 1958, registrační č. 268.

Vojenský historický archiv. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence
zpravodajská, protokol s F/Lt Josefem Ščerbou č. j. 9781, 26. 10. 1944.

Vojenský historický archiv. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/19, korespondence
zpravodajská, protokol s W/O Aloisem Šiškou, 20. 6. 1945.

Vojenský historický archiv. Fond: ČSL-VB I, 101/CI-1/3/20, korespondence
zpravodajská, protokol s W/O Pavlem Svobodou, č. j. 9916, 25. 5. 1945.

Vojenský historický archiv. Fond: ČSL-VB XI, 2092/S/1/432, dopisy čs. válečných
zajatců, dopisy Pavla Svobody, Josefa Ščerby a Aloise Šišky, 1941-1944.

Vojenský historický archiv. Fond: ČSL-VB – kartotéka, karta Josefa Ščerby, 1940-
1945.

Vojenský historický archiv. Fond: Kvalifikační listiny vojenských osob, soubor
kvalifikačních listin Josefa Ščerby (spolu s přílohami), 1945-1949.

Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Karviná. Fond: Archiv města Fryštát,
Přihlašovací karty obyvatel – policejní přihlášky a odhlášky, kartony 21, 59.

Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Karviná. Fond: Gymnázium Orlová, inv.
č. 19, Hlavní protokol o zkouškách z dospělosti, 1937.

Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Karviná. Fond: Městský národní výbor
Karviná, Přihlašovací karty obyvatel – policejní přihlášky a odhlášky, karton 22.

Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Karviná. Fond: Okresní národní výbor
Karviná, inv. č. 1471, Přístavba šatny, jeviště a obytných místností v hostinci u Ščerby,
1949.

Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Karviná. Fond: Okresní národní výbor
Karviná, Zápisy ze schůzí rady 1957-1960, inv. č. 1234, Projednání kádrového obsazení
místa ředitele OSP v Karviné.

Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Karviná. Fond: Okresní národní výbor Karviná, Zápisy ze schůzí rady 1957-1960, inv. č. 1260, Odvolání Josefa Ščerby z funkce ředitele Okresního stavebního podniku.

Další prameny poskytnuté rodinou a panem Vincourem

Curriculum vitae, Praha, 1990.

Dopis aspiranta Ščerby z prvních dnů na VLU v Prostějově, 1937.

Dopisy pana plk. Josefa Ščerby panu Stanislavu Vincouroví, 1994-2000.

Přežil svou smrt (nepublikovaný rozhovor s p. Josefem Ščerbou), 80. léta 20. století.²⁰⁴

RAF Observer's and Air Gunner's Flying Log Book – Josef Ščerba, 1940-1941.

Válečné album Josefa Ščerby, 1937-1948 (2000).

Literatura

BRICKHILL, Paul; NORTON, Conrad. *Escape to Danger*. London: Faber & Faber, 1946, s. 98-107.

BRICKHILL, Paul. *Noc nekryje uprchlíky*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1968. 188 s. Magnet.

ČEJKA, Eduard. *Zlomená křídla*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1991. 520 s. Knižnice letectví. ISBN 80-7030-107-4.

KUDRNA, Ladislav. *Českoslovenští letci v německém zajetí 1940-1945*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 2005. 437 s. ISBN: 80-206-0778-1.

PAJER, Miloslav. *Křídla míří na Německo*. Cheb: Svět křídel, 1994. 440 s. ISBN 80-85280-22-1.

RADOSTA, Petr. *Noci nad Německem*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1990. 318 s. Knižnice letectví. ISBN 80-7030-122-8.

SLÁDEK, Čestmír. *Osudy palubního střelce*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1993. 176 s. Ikarové. ISBN 80-206-0388-3.

STROBACH, Michal. *Absolventi Vojenské letecké akademie v Hradci Králové 1948-1951 a jejich osudy ve vývoji poválečné československé společnosti*. Hradec Králové, 2015. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové. Filozofická fakulta.

---

²⁰⁴Pod stejným názvem byl v časopise *Letectví a kosmonautika* v roce 1994 publikován zcela odlišný článek.

ŠÍŠKA, Alois. *KX-B neodpovídá*. 1. úplné vydání (celkově 3. vydání). Praha: Ostrov, 2000. 173 s. ISBN 80-86289-10-9.

Články

JANUSZEK, Tomáš. Skromný válečný hrdina by se dožil 100 let. *Karvinský a havířovský deník*. Karviná. 14. 3. 2017, s. 3.

SLÁDEK, Čestmír. Přežil svou smrt. *Letectví a kosmonautika*. Praha: Magnet-Press, 1994, roč. 70, číslo 1, s.17-18. ISSN 0024-1156.

ŠČERBA, Josef. Setkání po létech. *Letectví a kosmonautika*. Praha: Magnet-Press, 1992, roč. 68, číslo15, s.14. ISSN 0024-1156.

VINCOUR, Stanislav. Smrt ve vlnách Atlantiku. *Těšínsko*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 1997, roč. 40, číslo 2, s. 25-26. ISSN 0139-7605.

ŽÁČEK, Pavel. „Socialismus, to je především evidence.“: Změny v registraci, evidenci a archivaci agenturně-operativních svazků, 1958–1962. *Sborník archivu bezpečnostních složek*. Praha: Archiv bezpečnostních složek, 2011, číslo 9, s. 217-270. ISBN 978-80-260-1152-1

Internetové zdroje

BLATNÁ, Alžběta; MENŠÍKOVÁ, Miroslava; MIKULA, Jiří. *Ing. in memoriam Václav Haňka* [online]. Internetová encyklopedie dějin Brna, 2017 [cit. 18.11.2017]. Dostupné z: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3381

GIBŠ, Vojtěch. *Nacisté ho mučili, ale ‚zavraždili‘ až komunisté. Pilotovi RAF Bryksovi puklo srdce před 60 lety* [online]. Lidovky.cz, 11. 8. 2017 [cit. 11.02.2018]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/naciste-ho-mucili-ale-zavraždili-ho-az-komuniste-legendarnimu-pilotovi-bryksovi-puklo-srdce-i08-/zpravy-domov.aspx?c=A170630_011306_lide_gib

HAMMER, Jan. *Svobodná Francie 1941-1945* [online]. Českoslovenští letci, 2003-2008 [cit. 17.11.2017]. Dostupné z: <http://www.cs-letci.com/ww2/sfra.htm>

CHADIM, Václav A. *Malá, smutná kapitola z historie našeho letectva* [online]. Svaz letců ČR, 2004 [cit. 25.11.2017]. Dostupné z: <http://csletci.ipraxe.com/view.php?cisloclanku=2008120060>

CHADIM, Václav A. *Zemřel hrdina, čest jeho památce: Nekrolog generálmajora v. v. Jaroslava Muziky* [online]. Neviditelný pes, 6. 2. 2001 [cit. 18.02.2018]. Dostupné z: http://archiv.neviditelnypes.lidovky.cz/clanky/10008_12_17_0.html

- CHROMÁ, Martina. *Josef Scerba Memorial plaque unveiling* [online]. Free Czechoslovak Air Force, 12. 6. 2016 [cit. 02.12.2017].
Dostupné z: <https://fcafa.com/2016/06/12/josef-scerba-memorial-plaque-unveiling/>
- JANUSZEK, Tomáš. *Rodina válečného hrdiny Josefa Ščerby převzala dekret o čestném občanství* [online]. Karvinský a havířovský deník, 6. 12. 2015 [cit. 30.11.2017].
Dostupné z: https://karvinsky.denik.cz/zpravy_region/rodina-valecneho-hrdiny-josefa-scerby-prevzala-dekret-o-cestnem-obcanstvi-20151206.html
- MARHALL, Victor. *Viktor Popelka* [online]. Free Czechoslovak Air Force, 1. 12. 2014 [cit. 17.11.2017]. Dostupné z: <https://fcafa.com/2014/12/01/viktor-popelka-2/>
- MIKULA, Jiří. *Generálmajor in mem. Jindřich Breitcetl* [online]. Internetová encyklopedie dějin Brna, 2017 [cit. 18.11.2017].
Dostupné z: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1838
- Stalag Luft 3* [online]. Muzeum obozów jenieckich Zagań, 2018 [cit. 11.02.2018].
Dostupné z: <https://muzeum.zagan.pl/stalag-luft-3/>
- RAJLICH, Jiří. *Generálmajor v.v. Alois Šiška (1914-2003)* [online]. 22. základna vrtulníkového letectva, © 2004-2014 [cit. 17.12.2017].
Dostupné z: <http://lznamest.army.cz/>
- The KX-B Memorial* [online]. 222. výcviková letka, ©2012-2017 [cit. 20.11.2017].
Dostupné z: <http://www.kx-b.com/>
- TŘÍLETÁ, Štěpánka. *KX-B neodpovídá* [online]. Ministerstvo obrany ČR, 19. 10. 2012 [cit. 20.11.2017]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/kx-b-neodpovida-75795/>
- TŘÍLETÁ, Štěpánka. *V nizozemském Pettenu se vzpomínalo na čs. válečné letce* [online]. Ministerstvo obrany ČR, 21. 10. 2013 [cit. 20.11.2017].
Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/v-nizozemskem-pettenu-se-vzpominalo-na-cs--valecne-letce-90562/>
- Usnesení 8. zasedání Zastupitelstva města Karviné konaného dne 5. 11. 2015* [online]. Magistrát města Karviné, 2015 [cit. 20.11.2017].
Dostupné z: <http://www.karvina.cz/folder/390/>
- VOTAVA, Jan; VOTAVA, Milan. *Josef Mohr – Smrt pod ledovou peřinou* [online]. Free Czechoslovak Air Force, 12. 2. 2012 [cit. 29.12.2017].
Dostupné z: <https://fcafa.com/2012/02/12/josef-mohr/>

Rozhovory

Rozhovor s paní doc. PhDr. Martou Chromou, Ph.D., Karviná, 3. 11. 2017.

Rozhovor s panem Josefem Kunzem, Karviná, 24. 11. 2017.

Rozhovor s panem Stanislavem Vincourem, Český Těšín, 8. 11. 2017.

Právní předpisy

Zákon 19/1885 ř. z., Vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech.

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.

Seznam příloh

Tab. 1 Srovnávací tabulka československých a britských hodností

Tab. 2 Vyznamenání, medaile a ocenění plk. Josefa Ščerby

Obr. 1 Svob. asp. Josef Ščerba, příslušník 1. letky 1. leteckého pluku TGM v Hradci Králové, 1938 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 2 Čet. Josef Ščerba v uniformě francouzského letectva, Tours, 1939 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 3 Por. Josef Ščerba po návratu z německého zajetí, Velká Británie, 1944 (kolekce Jaroslava Popelky)

Obr. 4 Mjr. Josef Ščerba, profesor na Letecké vojenské akademii v Hradci Králové, 1948 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 5 Josef Ščerba v poválečném období, Karviná, 70. léta 20. století (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 6 Kolorovaná fotografie Josefa Ščerby v hodnosti Pilot Officer, East Wretham, 1940-1941 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 7 Unikátní fotografie ze zajateckého tábora Stalagg Luft III v Saganu, 1942 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 8 Fotografie rodiny Ščerbových po návratu Josefa Ščerby do Československa, Ráj (dnes součást Karviné), 1945 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 9 Smuteční průvod při pohřbu instruktora VLA rtm. Brunclíka akademika Čížka 22. října 1948 – čtyřstupy důstojníků VLA v Hradci Králové (archiv Václava A. Chadima)

Obr. 10 Alois Šiška a Josef Ščerba u hrobu svého válečného přítele Josefa Mohra, Bergen, 1992 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 11 Předávání francouzské pamětní medaile panu plk. Josefu Ščerbovi v budově francouzské ambasády v Praze, 1994 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 12 Hrob plk. Josefa Ščerby a jeho rodiny na hřbitově v Karviné Ráji (archiv autora)

Obr. 13 Odhalení pomníku letců z letounu KX-B, kteří ztroskotali 28. prosince 1941 v Severním moři, Petten, 17. říjen 2012 (Ministerstvo obrany České republiky)

Obr. 14 Pamětní deska na budově restaurace U Ščerby v Karviné, kde prožil plk. Ščerba své mládí, odhalená 4. června 2016 (archiv autora)

Obr. 15 Slavnostní odhalení jmen všech 2507 československých letců, kteří sloužili v řadách RAF, Praha, 13. listopadu 2017
(Dostupné z: <https://fcfa.com/2017/11/15/winged-lion-names-unveiling-13-11-2017/>)

Dok. 1 Členská legitimace Josefa Ščerby ve sdružení Goldfish Club, které sdružuje přeživší leteckých havárií, jejichž život byl zachráněn díky záchranné vestě nebo záchrannému člunu (kolekce Jindřicha Koláře)

Dok. 2 Karta Josefa Ščerby z kartotéky Československého letectva ve Velké Británii (VHA)

Dok. 3 Dekret o udělení čestného občanství statutárního města Karviné plk. Josefu Ščerbovi z 5. listopadu 2015 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Přílohy

Tab. 1 Srovnávací tabulka československých a britských hodností

Československé letectvo	Royal Air Force
-	Marshal of the RAF
-	Air Chief Marschal (ACM)
-	Air Marshal (A/M)
Armádní generál (arm. gen.)	-
Divisní generál (div. gen.)	Air Vice Marshal (A/V/M)
Brigádní generál (brig. gen.)	Air Commodore (A/Com)
Plukovník (plk.)	Group Captain (G/Cpt)
Podplukovník (pplk.)	Wing Commander (W/Cdr)
Major (mjr.)	Squadron Leader (S/Ldr)
Štábní kapitán (škpt.)	-
Kapitán (kpt.)	Flight Lieutenant (F/Lt)
Nadporučík (npor.)	Flying Officer (F/O)
Poručík (por.)	Pilot Officer (P/O)
Podporučík (ppor.)	-
Štábní praporčík (šprap.)	-
Praporčík (prap.)	Warrant Officer (W/O)
Štábní rotmistr (šrtm.)	-
Rotmistr (rtm.)	-
Rotný (rt.)	Flight Sergeant (F/Sgt)
Četař (čet.)	Sergeant (Sgt)
Desátník (des.)	Corporal (Cpl)
Svobodník (svob.)	Leading Aircraftsman (LAC)
Vojín (voj.)	Aircraftsman 1 st Class (AC1)
-	Aircraftsman 2 nd Class (AC2)

(Převzato z: KUDRNA, Ladislav. *Českoslovenští letci v německém zajetí 1940-1945*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 2005. 437 s. ISBN: 80-206-0778-1.)

Tab. 2 Vyznamenání, medaile a ocenění plk. Josefa Ščerby

Název ocenění	Rok udělení	Stužka
Československá medaile Za chrabrost před nepřítelem	1941	
Československý válečný kříž 1939 (trojnásobný držitel)	1941,1944,1945	
The 1939-1945 Star	1945	
Air Crew Europe Star	1945	
War Medal 1939–45	1945	
Pamětní medaile československé armády v zahraničí se štítky Francie a Velká Británie	1945	
Československá medaile za zásluhy 1. stupně	1946	
Pamětní medaile k 20. výročí osvobození ČSSR	1965	
Zasloužilý bojovník proti fašismu	1983	
Medaile Za zásluhy o ČSLA	1990	
Čestný odznak československého vojenského pilota	1990	
Čestné občanství statutárního města Karviné	2015	

Obr. 1 Svob. asp. Josef Ščerba, příslušník 1. letky 1. leteckého pluku TGM v Hradci Králové, 1938 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 2 Čet. Josef Ščerba v uniformě francouzského letectva, Tours, 1939 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 3 Por. Josef Ščerba po návratu z německého zajetí, Velká Británie, 1944
(kolekce Jaroslava Popelky)

Obr. 4 Mjr. Josef Ščerba, profesor na Letecké vojenské akademii v Hradci Králové, 1948
(archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 5 Josef Ščerba v poválečném období, Karviná, 70. léta 20. století (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 6 Kolorovaná fotografie Josefa Ščerby v hodnosti Pilot Officer, East Wretham, 1940-1941 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 7 Unikátní fotografie ze zajateckého tábora Stalagg Luft III v Saganu, 1943, stojící (zleva): Sgt Novotný, mjr. Cigoš, F/Lt Wild, por. Ščerba; sedící: kpt. Křížek, F/Lt Jones (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 8 Fotografie rodiny Ščerbových po návratu Josefa Ščerby do Československa, Ráj (dnes součást Karviné), 1945 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 9 Smuteční průvod při pohřbu instruktora VLA rtm. Brunclíka akademika Čížka 22. října 1948 – čtyřstupy důstojníků VLA v Hradci Králové,
1. řada: pplk. Muzika, plk. Hurych, plk. Mezera, mjr. Kugler;
2. řada: mjr. Jánský, mjt. Hlavatý, mjr. Lorenc, pplk. Košina;
3. řada: škpt. Šebesta, mjr. Ščerba, neznámý, neznámý;
4. řada: por. Procházka, por. Bříza, šrtm. Jankech, por. Pivoňka
(archiv Václava A. Chadima)

Obr. 10 Alois Šiška a Josef Ščerba u hrobu svého válečného přítele Josefa Mohra, Bergen, 1992 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 11 Předávání francouzské pamětní medaile panu plk. Josefu Ščerbovi v budově francouzské ambasády v Praze, 1994 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

Obr. 12 Hrob plk. Josefa Ščerby a jeho rodiny na hřbitově v Karviné Ráji (archiv autora)

Obr. 13 Odhalení pomníku letců z letounu KX-B, kteří ztroskotali 28. prosince 1941 v Severním moři, Petten, 17. říjen 2012 (Ministerstvo obrany České republiky)

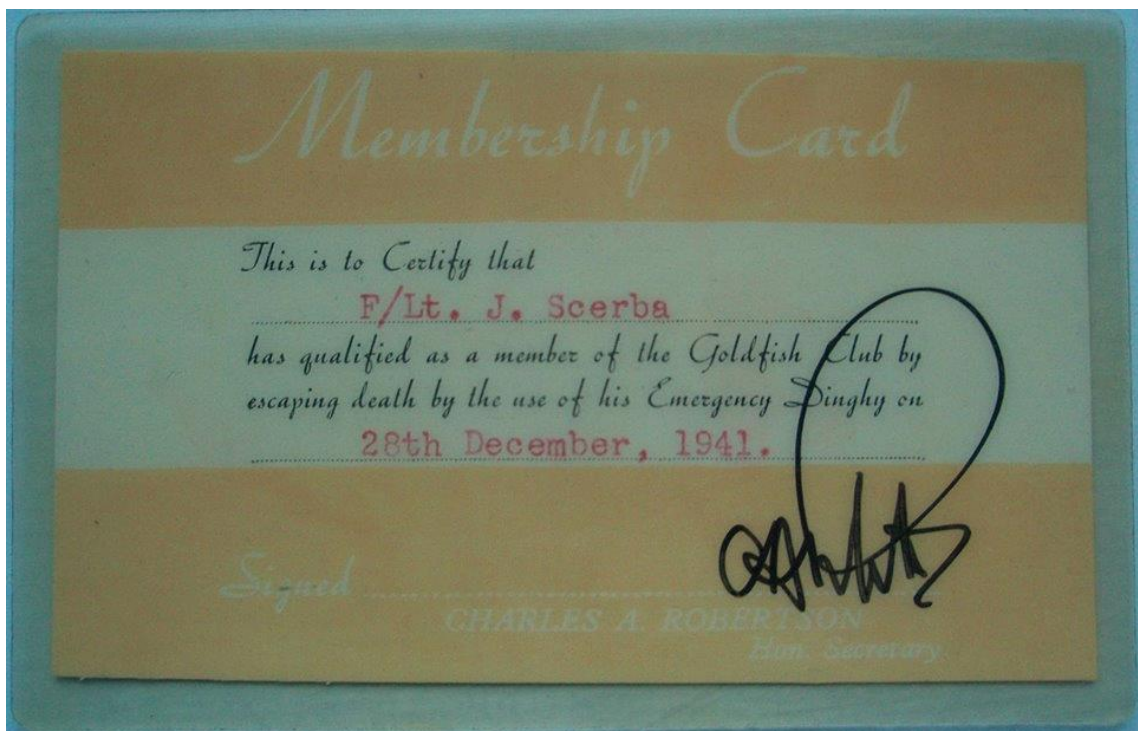
Obr. 14 Pamětní deska na budově restaurace U Ščerby v Karviné, kde prožil plk. Ščerba své mládí, odhalená 4. června 2016 (archiv autora)

Obr. 15 Slavnostní odhalení jmen všech 2507 československých letců, kteří sloužili v řadách RAF, Praha, 13. listopadu 2017
(Dostupné z: <https://fcafa.com/2017/11/15/winged-lion-names-unveiling-13-11-2017/>)

Dok. 1 Členská legitimace Josefa Šcerby ve sdružení Goldfish Club, které sdružuje přeživší leteckých havárií, jejichž život byl zachráněn díky záchranné vestě nebo záchrannému člunu (kolekce Jindřicha Koláře)

Vojenský historický archiv
Kopie materiálů
číslo: 10518

DATUM	Hodnota Čs.	Změna	Důvod změny	DATUM	Hodnota Čs.	Změna	Důvod změny	DATUM	Hodnota Čs.	Změna	Důvod změny
20. 7. 1939	1016 2/3	Salvador	licence vlast.	15. 7. 1944	1016 2/3	ovčářství	ob. Amadung, Camp. 1. E. 1876. n.				
27. 7. 1939	1129	Bulharsko	20 st. armach. na st. kone p. Kachoni	9. 9. 1944		služba	ob. Števířka, Lada "Bulharsko", NE 3810. n.				
24. 7. 1939		vojenská	p. Kachoni	10. 9. 1944		vojenská	ze Stečeřka NE 3810. n.				
18. 7. 1939		služba	ob. Števířka	10. 9. 1944		služba	ob. Augšae - Kumpstov NE 3810. n.				
11. 7. 1939		vojenská	17. 7. 1944 20. 8. 1944	10. 9. 1944		Kumpstov	L. RPF B. G. 10. 9. 1944 1. 10. 1944				
7. 9. 1939		služba	ob. Ste. kopie jako vlast.	20. 2. 40.		Kumpstov	L. RPF TOROUAY 1. 10. 1944				
2. 10. 1939		vojenská	L. na Ste. Designe ac. Trans Števířka, Kach.	13. 10. 44.		udělena	mecciale Ste. 1939-1943 1. 10. 1944				
1. 2. 1939		vojenská	na, Kumpstov	23. 10. 44.		Služba	L. 3020. n. 10. 9. 1944 1. 10. 1944				
1. 5. 1940		vojenská	Kor. 10. 9. 1944	7. 3. 1944		vojenská	na Ste. 1. 10. 1944				
15. 6. 1940	1016 2/3	Služba	na Ste. Des. ac. Kumpstov	7. 3. 1944	1016 2/3	Služba	L. 50. 7. 7. 44. 10. 9. 1944				
1. 6. 1940		vojenská	Kor. 10. 9. 1944	7. 3. 1944		vojenská	na Ste. 1. 10. 1944				
2. 7. 1940		vojenská	na Ste. Des. ac. Kumpstov	16. 10. 45		Služba	na Ste. 1. 10. 1944				
2. 7. 1940		vojenská	na Ste. Des. ac. Kumpstov	17. 10. 45		vojenská	na Ste. 1. 10. 1944				
2. 7. 1940		vojenská	na Ste. Des. ac. Kumpstov	6. 3. 46		vojenská	na Ste. 1. 10. 1944				
6. 9. 1940		vojenská	na Ste. Des. ac. Kumpstov								
5. 4. 1941		vojenská	na Ste. Des. ac. Kumpstov								
2. 8. 1941		vojenská	na Ste. Des. ac. Kumpstov								
2. 8. 1941		vojenská	na Ste. Des. ac. Kumpstov								
7. 10. 1941		vojenská	na Ste. Des. ac. Kumpstov								
28. 10. 1941		vojenská	na Ste. Des. ac. Kumpstov								
21. 10. 1941	1016 2/3	vojenská	na Ste. Des. ac. Kumpstov								
2. 11. 1941		vojenská	na Ste. Des. ac. Kumpstov								

Dostal v Anglii náležitosti za červen 1940,
Fr. 2. 5. 4. - od min. fin.

Dostal v Anglii "Strait"
za 17. 9. 39, - od min. fin.

10. 9. 1939 - 1. 5. 40

3.

Inde प्राप्त किया है
किसी को भी
डिपॉजिट किया गया है
9-7-1939 से-9-1947
10-7-1939-5-5-40
20-9-41-12-1-41

Dok. 3 Dekret o udělení čestného občanství statutárního města Karviné plk. Josefu Ščerbovi z 5. listopadu 2015 (archiv rodiny Josefa Ščerby)

